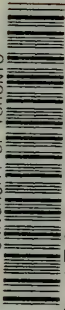

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00670259 1

B
759
I253S4

1715

ישתבח שמך לעד מלכנו. שבח הזה שלמה המלך יסרו
 ביום שעלה ראשון לישב על כסא שבנה וצפהו בזהב מופז ובאו
 כל ישראל לפניו לראות האיך יעלה על הכסא והיו משבחין
 אותו ומזמרין למלך בזה נאה לשבח שנתן הקב"ה בו חכמה
 ורעת לעשות תבנית כסא כזה. ושמע המלך שלמה את דבריהם
 ואמר להם וכי עלה על לבכם לתת לי שבח על תבנית הכסא
 הזה לא נאה לכם לעשות כן אלא שבחו והודו לשמו של
 מלכי המלכים שהחכמה והגבורה שלו כמו שנאמר חכם לבב
 ואמין כח ופתח ואמר ישתבח שמך לעד מלכינו האל, ובראשי
 תיבות רמוז שלמה ומרוב ענוה יתירה שהיתה בו הקדים ישתבח
 עד שלא חתם שמו שלא ירגישו שהוא יסרו ולמד ממשה רבינו
 שיסוד מזמור שיר ליום השבת שרמוז בו משה בראשי תיבות
 והפסיק ליום בנתיים מרוב ענוה שהיתה בו שלא ירגישו שהוא
 יסרו (*).

(* אבודרהם איהו לא חזי אבל מזלי חזי, שכתב וז"ל שמך לעד
 מלכנו האל ר"ת שלמה אפשר כי החכם שתבר זה היה שמו כן, או
 עשאו לכבוד שלמה המלך ע"כ, וזה כתב ר' אליעזר מגרמיוא בב"י הנ"ל.

עצמו מודה בזה, ולכן אמרתי לך כי דעת המקובלים האחרונים הוא הנכון ואתה תעיין היטב ותבין גם מה שאמרו*) שם שהספיר הוא אדום לא ידעתי מאין לו זה וכבר העירותיך כי במעמד ההוא היתה השכינה כיריעת שלמה ולא באהלי קדר.

וישא משלו.

עדי תרד לתכליתו	ראה הבן ותשכיל זה
להבין את שאלותו	הלא מה טוב ומה נעים
ולא לכסיל במבלותו	לכל משכיל בעיני דעת
וגם יוסף בקדמותו	** רפאל זה שמי עולם
להודות שם תהלתו	שנה שלש חזק קורא
וישבח גדולתו.	בזה תשכיל יהידתו

* זה כתב הדקאנטי והראב"ע ועיין בהקדמת היקוני הזהר ט' ע"ב.

°° בלי ספק שזה שם המעתיק ספר אנרת חמודה.

יקרא וזה' מנחם ממש מודה שבכאן רמו אל השמים העליונים שהם הת"ת גם אפרש לומר שכונת אנקלוס היתה יקר אלהא דישראל לרמו שהאצילים לא חטאו במה שחטאו בני אהרן והבינהו, והקשיא אשר אין לה תשובה להר"מ הוא אחרי שלפי דעתו אלהי ישראל הוא רמו אל השכינה ולבנת הספיר ג"כ רומז אליה ותחת רגליו אל מי ישוב, ומה שפירש הוא בזה לפי דעת המתרגם כי הם השמים העליונים והם הכסא הוא כנגדו כי איך יאמר הכתוב שמה שתחת רגלי אלהי ישראל הם השמים השכינה העליונים אחר שאלקי ישראל השכינה לפי דעתו אלא אם ירצה לומר שתחת רגליו לא ישוב אל אלקי ישראל וזה לא יסבלהו פשט הכתוב ועוד ראייה אחרת ידוע שמיום שנברא העולם לא היה פומבי גדול כמיציאת מצרים עד מתן תורה עד שאמרו רז"ל*) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכו' ואין ספק כי השגתם היתה בשכינה על דרך הפנים השנים אשר זכרנו ואם האצילים לא השיגו אלא בשכינה כדעת הר' מנחם מה יתרון היה להם על השפחה או מה ענין המחיצות שאמרו רז"ל***) אהרן מחיצת לעצמו וכו' ואין השכל אאמת זה שלא יהיה יתרון לזקנים שהם סגולת העם מהשפחות וכי תאמר כי הזקנים השיגו במעמד ההוא הפנים השלישים כבר אמרנו למעלה שלא השיג לזאת המדרגה זולת מרע"ה וזהר"ר מנחם

*) עי' רש"י שמות ט"ו ב'.

**) רש"י יתרו י"ט כ"ד.

שהוא חבור היסוד והשכינה תאומים ולכן אמר אבני לשון רבים כי אבן בלשון יחיד רמזו אל השכינה כמו שתמצא אל תאמרו מים מים כלומר אל החשבו מצד החבור והיסוד ההוא שתראו או שיהיה בן לעולם עד שתחשבו שהיסוד ימשך אחר השכינה הנקראת מים התחתונים וזהו הענין בפלו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו'.

ועתה התבונן בפשטי המילות לפי הקבלה והמשכות הלשון בדקות איך יסכים מה שכתבנו וגם שהקאנטי חולק על זה הרעת כמו שכתבתי מקובלים אחרים מסכימים אליו אלא שלא הרחיבו בזה הביאור כמו שעשיתי אני ומה שיאמת זה הפירוש הוא אומרו ויראו את אלהי ישראל אלא שהרמז אל הת"ת הנקראת אלהי ישראל וגם מה ששנה ואמר ובעצם השמים לטהר ראיה גדולה למה שאמרנו כי ידוע שהשמים הוא הת"ת ולמה ישנה להזכיר הת"ת פעם אחרת ומה שהביא הר"ר מנחם סיוע לדבריו מדבריו אנקלוס אינה ראיה כי ידוע מדרך אנקלוס שדרכו לקצר ולהסתיר כי גם שבמקומות אחרים באמרו יקרא ד"ה רמז לשכינה הנקראת כבוד ה' *) בזה המקום אינו בן כי ידוע שיש לספירות שמות משותפים ונקצאים אצל המקובלים השמות השוין וכבר אמרנו למעלה כי מרע"ה כשאמר הראני נא את כבודך רמזו אל הת"ת גם כי במקומות אחרים כבוד הוא השכינה והראיה כי אחרי בן הרגם ותחת רגליו ותחת כרסיה

(*) עיין בספר היחוד הנלזה לספרי שו"ת, ראש מנישה.

מהת"ת שהיסוד ימשך אחר השכינה וזהו אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כלומר שחשבו שמה שתחת רגלי אלקי ישראל שהוא היסוד יהיה כמעשה לבנת הספיר ר"ל שגם הוא יתרחק מהת"ת וימשך אחר השכינה וכיאר לך הכתוב אח"כ כי הדבר אינו כך אבל היסוד הוא כעצם השמים למהר כי כבר ידעת ממעשה בראשית כי השמים הוא הת"ת כלומר שבעת התרחק השכינה מהת"ת היסוד יתקבץ אצל הת"ת להיות דומה לו כי כשם שהת"ת יושב בין חס"ד ופח"ד כן היסוד יושב בין נצ"ח והו"ד, ולכן אמרתי לך שהוא"ו דובעצם יש לה סוד ר"ל שאינה וא"ו המדבקת כי כבר ידעת שהוא"ו רמו לת"ת הנקראת קו האמצעי, ומפני שאי אפשר קריאת הוא"ו בלתי שני וויין הנעלם הוא רמו ליסוד ולכן נקראו היסוד והת"ת ב' המבריעים. והנה זה לא היה קצוץ כי אם שגגה וטעות ולכן שב הכתוב ואמר ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו וכבר ידעת מה שפירשו בו אנקלוס ורבותינו *) ואיני צריך לשנותו, ומכאן הוכל להבין מה שאמר ר' עקיבא **) לחכיריו הנכנסין לפרדם כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כי אתה ידעת שהיורדים למרכבה צריכין לתקן הצינורות תחילה עד שתודוג השכינה אל היסוד ולכן הזהירם ואמר כשתגיעו אצל אבני שיש טהור

°) ברבות י"ז ע"א.

°°) עיין בערוך אבן כשם רב האי גאון.

האהל ומשם מסתכל באספקלריא המאירה וכו' ואם תרצה לעמוד על אמתת זה הדעת הסתכל במאמ' ספר הזהר בתחילת פרשה ויחי וזה לשונו משה שמש בסיהרא בעוד דאיהו בגופא. ועתה הבן ענין השגת האצילים ובמה שגו מהכתוב ממש ואמ' ויראו את אלהי ישראל וכו'. ולהקל עליך הבנת הענין אבאר תחילה המילות לפי הקבלה ואחר תבין הענין ואחר תבין סודו באמתות כי נתבלבלו בו רבים מהמקובלים ור' מנחם בכללם, אתה ידעת כי אלהי ישראל הת"ת ותחת רגליו הם נצ"ח והו"ד ומה שתחת רגליו הוא היסוד ולבנת הספיר המלכות הנק' ל ב נ ה ותבין זה מן ותהי להם הלבינה לאבן, ומוה הענין ג"כ זקף *) לבנה והשתחוו לה. והנה אם כן שהאצילים השיגו במראה הנוראה היא ה' ספירות אחרונות האחרונות וזאת ההשגה היתה נבואית מהפנים השנים אשר זכרנו. ועתה הבן במה שגו מהכתוב ממש, אמ' כן מה שתחת רגליו שהוא היסוד השבוהו כמעשה לבנת הספיר שהיא המלכות וזה כי אתה ידעת שבמעמד הנורא ההוא הצינורות היו כתקנן והשכינה אז היתה בחבור שלם עם היסוד וכל מדות הדין שבו תמו ולכן תראה במקום הזה לבנת הספיר כי לא היו בה טפי חשך במעמד ההוא וכראותם החבור והיהוד ההוא בשלימות כמער איש ולויות השבו בלכם שאי אפשר שיסוד הרבוק ההוא לעולם וחשבו שאם יקרה לחט האדם שהצינורות יתקלקלו והשפי' תתרחק

במדה ההיא המדברת עמו עצמותה ומהותה וזהו אמרו הראני נא את כבודך ובאה התשובה לא תוכל לראות פני שהרמו לפני' המאירים, ולהפיק רצונו ככל מה שאפשר לשלם להשיג שבחי המדבר אמר וראית את אחורי שהוא רמו למלכות כמו שבא בדברי רז"ל*) שהראהו קשר של תפילין והיא תפילה של יד הרומז אליה כמו שאמ' בספר הזהר וכן תרגם יונתן ותחמי ית קטר דבידא דתפילי יקר שכינתי מפני שהיא הקושרת בין העולמות כן חבור ההפכים לא יתקים אם לא יהיה ביניהם אמצעי כמו שתוכל להבין זה מהדברים הטבעיים, ודי בזה הערה למשכלים. ואם ידעת סוד אדם וחיה***) דו פרצופין נבראו תבין שמלת אחורי בזה המקום אי אפשר שתאמ' אלא על השבי' ולכן אמרתי לך שלא השיג אדם לזאת המדרגה וזלת מרע"ה, והראיה העצומה היא מה שאמר ה' ית' לאהרן ולמרים אם יהיה נביאכם ה' יכו' כלומר ששאר הנביאים דרך מחזות וחזיונות ולא השגה עצמית אמנם לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן וידעת כי השכינה נקראת בית כי היא בית אל ר"ל בית הת"ת נאמר נאמן הוא כלומר שהשגתו בבית הנזכרת השגה נאמנת ועצמית לא השגה דמיונית, וזהו ההבדל האמתי אשר בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים וזהו וידבר ה' אליו מאהל מועד כמו שתמצא ברקאנטי. והכונה שהיה נכנס תוך

(*) ברכות ז' ע"א.

(**) עיין עירובין י"ה ע"א.

דע כי ההשגה בספירות היא על אחד מנ' פנים, הפנים הראשונים הוא הידוע בהם דרך קבלה בידיעתנו מציאותם ואצילותם וככלל כל מה שאפשר לדעת מפי השמועה לכד, והפנים השניים הוא ההשגה בהם במראה הנבואה וזה שהנביאים יראו בעת נבואתם תמונה לנגד עיניהם באומרו ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וכו' וכאמרו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם והם דמוינות ותקוים לכד לא שיוכלו להשיג אמת איך הם ומלת דמות יאיר עיני שבלך וכן אמר וביד הנביאים אדמה, וזאת המדרגה כבר העידותיך שהנביאים בכלל השיגוה בשכינה, ויש מהנביאים שהשיגו זאת המדרגה בספירות אחרות ג"כ במאמרם *) ז"ל שיהושע נתנבא מהודו של משה והרמו למדת ההוד ושמואל נתנבא ממדות הנצח שנאמר וגם נצח ישראל.

והכוונה שאלו השיגו בספירות הללו מה שהשיגו הנביאים האחרים בשכינה, והפנים השלישים הוא השגת אמתתם איך הם בעצם ואל זאת המדרגה לא השיג בה אדם מעולם זולתי מרע"ה בספירת המלכות לכד, והתבונן היטב במה ששאל מרע"ה הראיני נא את כבודך ימה שהשיב לו ותבן שכן הוא מפשטי הכתובים ממש, מרע"ה שאל הראיני נא את כבודך ומן התשובה שהושב אנו מבינים השאלה, וזה כי ידעת שגבואת משה ממדת יום וזהו הת"ת ובראותו עת רצון שאל להשיג

(*) עיין ב"ב ע"ה ע"א ובוהר.

שאלה ותשובה.

(*) בציסנא מצאתי בחור נחמד שמו ר' יעקב מקורינלרו ושאל אלי ענין אצילי בני ישראל וזאת תשובתי.

נשאלת ממני ידיד נפשי להודיעך כונתי בענין האצילים ומפני שראיתי דעות המקובלים האחרונים חלוקים וספר הזהר לא ראיתיו אחוה דעי מכת הממשכות וגם אסמך קצת על דעת החכם א"ע***) וזולתו מהמקובלים וה' יאיר עינינו ומשנינות ינקנו.

דע כי האוזן והמשקל לדעת אם הסוד נכון הוא שתראה מסכים לפשט הכתוב ואל תבין ממני באמרי פשט שר"ל הנגלה כי ידוע הנגלה אינו סוד ולא נסתר אבל כונתי היא כי מי שיש לו התחלות הקבלה באמתות כמו ידיעת שמות הספירות והבנות אחרות הצריכות ימצא שהסוד מסכים עם המילות ועם המשכות הכתוב כמו שאראך בזה הענין, וטרם אכנס בביאורו צריך אני לגלות אליך סודות נפלאים שהם כמו הצעה אליך כי הם מהסודות הגדולים שיש בתורה לא תמצאו על זה הסדר בדברי המקובלים רק רמזים מעטים זער שם זער שם ובראותי כי בעונותנו נתמעטו הלבבות שמתי נפשי בכפי וה' הטוב יכפר.

(*) העתקתי מספר אגרת חמודות מהרופא ר' אליהו חיים מיינצנו

כ"י בריטש מוזעאם ועיין באוצר הספרים Add. 26. 934.

(**) בלי ספק הוא רבינו אברהם ן' עזרא וחשב אותו הרב המחבר מהמקובלים והרב אוולאי בשה"ג כתב שהיה מופלג בקבלה מעשית.

נותנין אותה על גבי אונקלי משום חציצה אלא משום לך לאית ולא לאחרים לאות הא לאו הכי שרי ואלו בשל ראש לא כתיב לך לאות אדרבה כתיב בהו וראו כל עמי הארץ ודרשינן אלו תפילין שבראש כדאיתא במנחות אם כן מותר להניחם על גבי כגד, ואי משום דכתיב בהו והיו לטוטפות בין עיניך לא אתא קרא למימר שלא יהא דבר חוצץ בינם לבין גובה של ראש דהיינו בין עיניו אלא לקבוע מקום להנחתן הוא דאתא קרא ואלו כתוב והיו לטוטפות על בין עיניך היה במשמע שלא יהא דבר חוצץ בינם ובין ראשו כדאיתא בריש ערכין ובמקומות אחרים ובדרשינן נמי גבי וחלצה נעלו מעל הגלגל ולא מעל דמעל וגבי כתנת נמי אמרינן שלא יהא דבר חוצץ בינה ובין בשרו משום דכתיב בה ילבש על בשרו אבל גבי תפילין לא כתיב לטוטפות על בין עיניך ואעפ"י ששנינו גבי כהן ישערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם היה מניח תפילין י"ל שלא אמרו משום תפילין שלא יהא דבר חוצץ בינם לבין הראש אלא אדרבה שלא יהו תפילין חוצצין בין המצנפת לראש או שלא יתן שום דבר אחר על המצנפת.

(*) שאלה ותשובה מהרמב"ן ז"ל.

שאלה. אם מותר להניח תפילין על הבגד או לא. תשובה. אם על תפילין של יד אתה שואל מתניתא היא פרק אחרון דמגילה דתנן התם נתנו על בית האונקלי הרי זה דרך החיצונים ומעמא משום דכתיב לאות על ידכה ודרז"ל לך לאות ולא לאחרים לאות כדאיתא בפרק הקומץ רבה, ועל של יד הוא שדרשו בפרק הקומץ בסופו ירך זו קבורת דת"ר על ירך זו גובה שביד אתה אומר גובה שביד או אינו אלא ירך ממש אמרה תורה הנח תפלין ביד הנח תפלין בראש מה להלן בגובה הראש אף כאן בגובה שביד. ר' אליעזר אומר אינו צריך הרי הוא אומר יהיה לך לאות ולא לאחרים לאות, ואם על תפלין של ראש אתה אומר זו מסופקת היא בידי מכמה שנים אעפ"י שלא ראיתי לאחד מהראשונים ז"ל שנסתפקו בזה אלא נראה דעת כלם שאין נותנין אותה על הבגד שבראש כדי שלא תהא חציצה בין תפילין לראש וזהו שהביאני לידי ספק זה לפי שלא אמרו אפילו בשל יד שאין

(*) שאלה זו מצאתי בקובץ אחד בכ"י בריטש מוזעאם Add 27.034 ועיין ירושלמי ברכות פרק ב' ר"י בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה ראיה להרמב"ן, ועיין במעריך אות חזק וביוחסין ר"י, ועיין בספר פו"פ מר' יעקב מווינא פ' אחרי ושם בהערותי, ואולי מה שאמרו שלא להסיה בתפלין ק"ו מציין לא אמרו רק בשל ראש דומיא דציין לכך בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה אלא לביש דאדרעיה.

ושאלו ממנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן וצוה לאוסרם בבית משמר, עמדו בתפילה ובהחנונים ויסד אחד מהם ביום הראשון עד אנא מלך וביום השני יסד השני מאנא מלך עד אין כמוך וביום השלישי יסד השלישי מאין כמוך עד סופי, וכיון שהגיע יום השלישי היו שואלים זה לזה מה חלמת באילו שלשת*) ענה אחד מהם ואמר בכל אותן שלש לילות הללו הייתי קורא בחלומי אותו פסוק כמו איש לא תבוה וגו' כיון ששמעו כך שמחו שמחה גדולה ואמרו זה לזה אתה תנצל מן האור ובשורה היא לך שלא תגע בכך האור והצילו הקב"ה ויצא שלם והושיבם המלך כמיטב ארצו ויפרו וירבו במאד מאד.

נקדש את שמך בעולם נמצא בסודות של גאונים שאסור לספר משייתחיל שליח צבור נקדש עד שיגמור כל הקדושה עד האל הקדוש ומן נקדש עד האל הקדוש יש ע"ב תיבות כנגד ע"ב שמות של שם המפורש שהיו חקוקים על מטה האלהים ויסדו קדושה זאת בע"ב לזכר קריעת ים סוף שנקדע בו במטה של ע"ב שמות של שם המפורש.

לך דומיה תהלה אם לפי הפשט נעלה דלת בפני כל מהלל לכך ביאור גאון אחד שיש פסיק בין דומיה לתהלה לומר כי ב' דברים הן לך דומיה כמו שנאמר ואחר הרעש קול דממה דקה וגם תהלה לך. גם פירש מלך מהולל בתושבחות איך יעלה על לב לומר מהולל הוא בתושבחות שלי, אלא חפץ הוא להתהלל בתושבחות.

(°) צ"ל הלילות.

עם שאר הגולה אשר הגלתה מירושלים והאריכו ימים ושנים אחר החורבן ולאחר שמת מיטום הרשע בתחלואים רעים לא עמד מלך לרומי עד לאחר כמה שנים כמו שנמצא בספר יוסיפון בשנת עשרים ושמונה לחורבן הבית קם עלמא בלא מלכא, וכיון שפסקה יראת מלכות עמדו צרים וחידשו גזירות קשות ומשונות על ישראל ועמדו אלו שלשה עמודי עולם ויסרו ותיקנו והוא רחום אחד מהם יסר מן והוא רחום עד אנא מלך והשני יסר מאנא מלך עד אין כמוך והשלישי יסר מן אין כמוך עד סופו, וכתבו כתבים ושלחו בכל הגולה לאומרו בכוונת הלב ביום קריאת התורה באסיפת העם לכך נהגו לכותבו בגוילין שגוללין אותו כעין מגילת אסתר. ובענין אחר שמעתי כשחרב מיטום הרשע את הכית מילא שלש ספינות אנשים ונשים ונתנם בים בלא רב החובל, ושלח ה' רוח סערה והשליכם ליבשה בג' מלכיות, ספינה אחת בארץ סנייא והשנייא באתה בארץ איטאליא והשלישית באתה אפריקיא והיו ביניהם שלש חכמים קטנים וצדיקים ועלו שלשתן מירכתי הספינה לחלות מלך אפריקא שיתן להם מקום בארצם לשבת שם אמר המלך להם מאיזה אימה אתם אמרו לו יהודים אנו ומזרעו של אברהם אנחנו אמר להם אם מזרעו של אברהם אתם יבחנו דבריכם אם תמצאו כנים להנצל מן האור כמו שנצל אברהם מאור כשדים קחו מכם אחד ויבחן באור, ינצל אמלא כל משאלותיכם ואתנו תשבו ואת הארץ תסחרו כיון ששמעו כך נשתנו זיו פניהם

משעת קשירה עד שעת הנחה הכי פירש משעת שקושרו
ומהדקו ומצמצם בראשו כמו שיליא קשור בולד ויש ספרים
שכתב בהן משעת הנחה עד שעת קשירה.

ממלאין מבור הגולה במקדש אבל לא במדינה ומשני
שטא ימלא לגינתו ולחורבתו ומסתברא דהלכה כרבא דהא
אמימר כוותיה סבירא ליה דשרא לממלא בגלגלא דמחזיא אמר
טעמא מאי אמור רבנן שטא ימלא לגינתו ולחורבתו הכא לא
גינה איכא ולא חירבה איכא כיון דחזא דתרו ביה כיתנא אסר
להו אלמא כרבא סבירא להו דאי בעולא תיפוק דמשמיע
קול. ואע"ג דבירושלמי* משמע דהלכה בעולא דאסר אנמרא
דידן סמכינא דבתראה היא ואינהו הוו בקיאי בירושלמי טפי
מינן ואי לא דקים להו דלא סמכא הוא לא קא שרי לה אינהו
והילכך מותר לשמש להקיש על הפתחים לקרוא לבית הכנסת,
רבינו יב'.

** (והרב ר' יצחק הזקן ב"ר יוסף הגיד ששמע מרבינו יהודה
חסיד זצ"ל שתחינתו והוא רחום יסרו שלשה גאונים עמודי עולם
ר' אמיתי ר' שפמיה ור' יוסיפיה אשר הגלם טיטוס הרשע

* עיין ירושלמי סוף ביצה ובר"ף שלהי עירובין, וכריש ב"ק אמרו
האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא, ובסביעא ש"ה א' ר' זירא
כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשהכח גמרא בבבא
טיניה כי היכי דלא נטרדיה, משמע קצת דלא הוו בקיאי בירושלמי, אבל
מב"ק משמע דגמרא בבבא בתראה היא.

** עיין בסדר ד"ר בער דפוס רעדלהיים בשם הכל בו בסגנון אחר.

שבת אע"ג דלית' בכל שתא מ"מ כיון דאתי בקביעות פעמים לסוף ג' שנים אומרים לפי קביעות השנים שייך ביה דילמא אתי למיסרך, ואין להבדיל עד מוצאי ט' באב אבל אומרים במוצאי שבת במ"ה כרא כוס ונמוצאי ט' באב מבדיל על הכוס כדאמרינן מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת בולו.

מיצר אל יורה ובירושלמי ג"כ כל המיצר אל יתפלל ותפילה והוראה שווין הר"ח, לא איברי לילא אלא לשינתא דווקא בתקופת תמוז פר"י.

מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין, ומספקא לר"י איזה שיעור יש ברוחב תפילין דיש עושין אותם גדולים ורחבים ויש עושין אותם כל כך קטנים בשלושה או בארבע כאותם הקטנים, ומדקאמר מדינה שמקום יש בראש להניח בו שני תפילין משמע דשיעור רחבו כך הוא כדי שימלאו השנים המקומות שבראש ואימר ר"י שראה במדרש דשיעורו כשת"י אצבעות.

רבינו אליהו היה מפרש דתפילין צריך קשר שלהם בכל יום ולעשות קשר חדש בכל שעה שמניחין, והיה מדקדק מהא דאיתא בסוף הקומץ רבה מאימתי מברך עליהן אבוי ורבא דאמרי תרויהו משעת קשירה ועד שעת הנחה. ור"ת פירש דליתה דא"כ היכי הוה קשר של קיימא כשקושר קרשו' והלא יתיר הוא למחר, והא דאיתא במנחות מאימתי מברך עליהן

ולא חולצין ולא מייבמין. ואמרין בירושלמי* כולן שעשאן ישראל בין אנוסין בין שונגין בין מוידין מה שעשה עשוי, ושמעין מינה מאן דעבר ואקני בשבת מקרקעי או מטלטלה הקנאתו הקנאה.

(* ירושלמי זמן על הכוס מדרבנן ועל השופר דאורייתא, רבותינו שבלותיר אין אומרים זמן כליל שני של ר"ה משום דקרושה אחת היא וכיומא אריכא דמי וכן לענין דרוחן וביצה אבל בארץ רומנים אומרים זמן כליל שני. ואני רואה דבריהם דאם אין לומר זמן כליל שני מפני שהוא כיום ארוך א"כ למה מקדשים כלל כליל שני, ועל כל זאת חלילה לי מלבטל מנהג קדמונינו ועל כיוצא בזה נאמר אל תמוש תורת אמך, ומהר"ם היה מקדש כליל שני על תירוש כדי לצאת ירי שניהם.

מסקנא אומרים זמן בר"ה וביהכ"פ אבל לא על הכוס דילמא אתי למיסרך, פעם אחת אירע חופה בעשרה בטבת ואמר רבינו שמואל לברך על הכוס ולמיתבו לינוקא דלא שייך דילמא אתי למיסרך אלא ברבר שהוא תריר בכל שנה ושנה כמו יכה"פ, אבל ברית מילה שחלה ביהכ"פ או בט' באב מותר לברך על הכוס וליתבי לינוקא, וט' באב שחל להיות במוצאי

° ירושלמי זה לא מצאתי בזה הרגע, וצ"ע הא דאמרין בתמורה ד' אי אביד לא מהני ויש פוסקים אפילו בדרבנן, ועיין בספר שי לכורא על כבורות מוקני הגאון ר' יצחק לוי גראסבערג ו"ל בראש הספר במשנה °° עיין ירושלמי פסחים פ"י ובספרי, מטה מנשה" אית ל"ו.

שים גרגרים מן השעורים וסומן כל שורה ושורה לשון הקודש ניסן אייר סיוון תמוז וכו' כל החדשים על כל שורה ושורה וראה לאשר שיעבר כל ימי הסוכות על כל שורה ושורה צומחו בחשבון הגרגרים כך יהיה מטר באותו חדש וכך תעיין על כל חדש וחדש שהוא מסומן ותיבין בטוב. ואחר שתעיין כל החדשים בסדרן כתוב כך, בניסן כך וכך צמחו, ובאייר כך וכך צמחו וכן כל החדשים ואז תבין בכל חדש וחדש כמה יהיה מטר וכמה לא יהיה מטר, סוד ה' ליראיו כבוד ה' הסתר דבר.

תשובת מהר"ם ז"ל וששאלת הנפנה ורוצה לסעוד כיצד מברך ואם צריך לחזור וליטול ידיו פעם שנייה או נטילה אחת עולה לכאן ולכאן. שמעתי שבוזה נחלקו הגאונים, אמנם נ"ל דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן אם מובטח לו שנטל נטילה הגונה לסעודה, ואע"ג דאמרינן תכף לנטילה ברכת המוציא אישר יצר לא הוי הפסק כיון דלטהרת ידים כמו כן בא, ועוד דלא גרע מגביל לתורא גביל לתורא דלא הוי הפסק. וכן מצאתי שנראה לרש"י ודלא כרבינו יעקב בר יקר שאמר שצריך לחזור וליטול*).

תנן בפרק בתרא די"ט אין דנין ולא מקדישין ולא מקדשין

(* ואמרה האשה אמן אמן ועיין בהל"ק ח"א סי' פ"ה ובעולת תמיד

סימן נ"ו ורש"י שבועות אמן בו אמונת דברים יע"ש.

וודאי אם יש נקב מפולש* במרפשא דכנדא מריפה אבל בחוט לא נחשוש והכשירה ואכלוה משום ראייה.

(**) בירושלמי ר' יוסי ב"ר בון מכה שנתרפאה נותנין עליה רטייה שאינה אלא כמשמרה, ר' בון אמר נותנין עליון על פי המכה בשבת שאינה אלא כמשמרה א"ר תנחומא חוין מעלי גפנים שהן לרפואה.

נהגו גאוני מגנצא שאין שלוחי צבור קורין הפוקים (***) של מועדות בתפילה, אבל מלכויות וזרונות ושופרות בר"ה בין יחיד בין צבור קורין מהאי טעמא אמר הקב"ה לישראל אמרו לפני מלכויות וזרונות ושופרות ותמליכוני עליכם וכו'.

חכמת הרלעת, (ף) קח דלעת לח בערב סוכות סמוך למנחה ושים שעורים י"ב שורות כנגד י"ב חדשים ולכל שורה ושורה

(°) מרדכי בשם הגאונים, ועיין ביו"ד סימן מ"א סק"ח נקב מפולש מצד הכבד ודאי ט"ס, כן כתבו כל מפרשי הש"ע, ולדעתי נראה שהכוונה דוקא מצד הכבד לאפוקי אם ניקב חוט במרפשא דכנדא כעין מעשה של ר' ידידיה.

(**) עירובין פ"ו וראיתי בירושלמי שלי דפוס קראטאשין גירסא משונה מאוד ונ"מ מאוד לדינא יע"ש.

(***) משמע בכל מועדות ובש"ע תקצ"א בר"ה בני ספרד אין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל, והרין עמהם שמה מקום זה בתפלה, ועיקר המצוה בקריאת התורה.

(ף) בספר רווי הגדול כ"ו בריטש מוזעאם 27,199 ועיין בשבת רש"י בשם תשובת הגאונים וב"כ ט"ז א' אילני הזה להו וכו'.

בשם הכורא או בספר תורה שמונחת בארון אין רשות לשום אדם בעולם לבטלה ולהתירה ולהפר אותה וכן הלכה. שלמו תשובות רב האי הגאון.

(* וראיתי כתוב בספר רבינו שי' שהיה כתוב בעיר סיפונטא אשר במלכות לומברדיאה בבית המדרש של ר' יהודה המכונה ר' ליאון ב"ר אלחנן ב"ר יהודה נב"ה ולפני רבינו מנחם הכהן ורבינו יהודה ושאר רבנים המובהקים אשר לימדו בישיבה רב האי גאון בן רב שרירא גאון ובאותו בית המדרש כתב זה הספר וזהו השער השער השער וראיתי כתוב בן שמעשה היה שבדק ר' יודיה ב"ר דוד ולא מצא סירכא בריאה כלל אבל מצא חוט במטרפשא דכברא ראש אחד של חוט במטרפשא דכברא וראש אחד של חוט בבשר שבין הצלעות והיו באותו בית המדרש כמה תלמידים ר' אלחנן זצ"ל ור' ענן הכהן זצ"ל ור' מלכי צדק זצ"ל ור' משה הכהן מע"ה ותלמידים הרבה אילו מכשירין ואילו מטריפין ופישפשו המסכת של חולין והלכות קצובות ותשובות ושאלות והלכות גדולות ולא מצאו שורש לדבר להתיר ולאסור עד שמצאו בתשובות של רבינו חננאל ב"ר חושיאל זצ"ל ובתשובות של רבינו ניסים גאון זצ"ל דאין סירכא ממטרפת אלא בריאה בלבד באותן מקומות שמנו חכמים אבל

(* זה העתקתי מב"י אקספרד ועיין במבוא לספר שכל טוב לידידו הרב הג' ר' שלמה בוכער נ"י ושם נזכר הכ"י ומי הוא המחבר.

מתחרט על שבועתו ומקבין בעלי תורה ומוסר להם טענותיו ושבועתו האם יש להן להתיר ולהפר שבועתו כדי לעשות שלום בין איש לאשתו או לא. כך מצינו שבדורות הללו אין כח לאדם בעולם להתיר שבועה ולהפר כלל לא בא"י ולא ח"ל, ושאמרתם שכתב בהלכות קצובות הנשבע על אשתו ילקה על שבועתו ויקים את אשתו, לא סביר לן הכי ודברים כטילים הם ואין לחוש עליו אלא חייב לקיים שבועתו ולגרש את אשתו ואל יחלל שם שמים בפראסיה אלא יגרשנה לאלתר ויתן לה כתיבתה ואין בדבר זה משום לעשות שלום בין איש לאשתו, ואי קשיא לך הא דאמרינן גבי סוטה וכתב ומחק ק"ו לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי הנכתב בקדושה ימחה על המים דכתיב וכתב הכהן את האלה על הספר ומחה על המים, הא לא קשיא דהאי מוציא מידי ספק ומידי איסורא, אבל הדא מילהא אמר רחמנא לא תשא ואמר כי לא ינקא וכתב נשבע להרע ולא ימיר, הילכתא שצריך ליתן כתיבתה ואין כות' משום לעשות שלום בין איש לאשתו.

וששאלתם מי שבעס וקפין ונשבע בעל פה בהזכרת השם ובתורה המונחת בארון יש לחכם רשות להתיר או לאו. כך מצאתי הואיל והזכיר את השם או התורה אין התרה לשום אדם בין חכם סופר בין חכם גדיל להתיר שבועתו של אדם כל עיקר לא שבועה שנשבעין בספר תורה שיש בידו ולא שבועה שנשבעין

שאלות ופסקי הלכות.

(* אילו השאלות נשאלו לרב האי גאון.

וששאלתם מי שנטל ספר של תפילות או דברי תחנונים
וסליחות או שאר כתבי הקודש ונשבע בשבועה באותו הספר
אותה שבועה כשבועת התורה היא וכיון שמתחרט ורוצה
להזור בה אם יש בה הפרה והתיר או לאו. כך ראינו ששבועתו
כשבועת התורה היא מה ספר התורה יש בה שמותיו של הק'
כך ספר של תפילות ושל תחנונים ושאר כתבי הקודש יש
בהן פסוקין של מקרא ושמות של הק', ולא עוד אלא כיון שיש
בו כתוב כל אותיות שבאלף בית הרי אלף בית מצטרפין
אותיות שלו לכמה שמות והן גופה של כל התורה ואין היתרה
לשבועה (**).

מי שיצרו מתגבר עליו וקפץ ונשבע בתורה כשהספר
בידו שאשה פלנית לא תהיה אשתו מהיום ולעולם ואח"כ

(* העתקתי מכ"י בריטש מוזיאם or. 1054

(** פה לונדון היה מעשה שיהודי אחד נשבע בערבאות בספר ברית
חדשה ואח"כ נמצא שהוא יהודי ואמר לו השופט שלפי דעת היהודים
שכל מי שיש לו ספר זה בידו הוא אפיקורס, ובאמת לפי הדין אפילו שכתב
זה הספר באותיות לשון הקודש אין שבועה חלה על היהודים מכמה
טעמים, ועיין יו"ד רל"ו שכתב שם נטל בידו כתב אשורית אפילו אינו
רק חכמה חיצונית וכו' הוי שבועה וצ"ע.

א"ן פרופי"ט והר' יוסף נ' שם טוב ו"ל*) אחלה פני כבודך
אם כבר נעתקת ואין לך עסק בהם הנה אותם על ידי הדוקטור
אנסלך מינדיין אהובי אשר אתך בארץ ההיא להביאם אלי
הביתה לראות בהם דבר בעת מעתות הפנאי כי לא נשארו
עמי אחרים מאלה ומפורשי הר' עמנואל אם נמצאו עוד בבית
מדרשך על התורה ועל הנביאים. זכור דבר לעבדך ועשית
עמדי חסד ואמת, תודה הוא וללמוד אנו צריכים ומגלגלין
זכות על ידי זכאי, ביצחק יקרא לך זרע ותהי המשרה על שכמו
ודוד ואשתו אחי נועם היוזרעלים וכל יוצאי חלציק המה יבואו
אל מקדשך המה יקריבו אליך קרבת אלקים והיית אך שמח
בהם ובצאצאיהם אליהם תטה נהר שלומי ועליהם תבא ברכות
טוב חסד ואמת אל יעזבום ברכת ה' תעשיר והאלהים אשר
התהלכו אבותי לפניו יטיב אחריתך מראשיתך ויוסף
כל אשר לך למשנה ברכה עד בלי די ואחריתך ישגא מאד
בשמחה ובטוב לבב ולא תזכרנה הראשונות כנפשך העולה
למעלה בן יעשה ה' ונפש רעבה לאמרתך צרופה תגיל ב"ה
כי יבוא דברך מילדי העברים משרתי ביתך מיוצקי מים על
ידי מעלתך, כותב בפרשת רוכב שמים בעורך עבד אדו' זה,
אבי כל יושב אהל העדות אבי עד שר שלום אב לכנים
יודיע דעת ויראת ה' הוא אדו'.

תם ונשלם תהלה לאל עולם חוק הכותב ויאמיין הקורא

אמן סלה ואמן סלה ועד.

(*) עיין יחסין השלם מאמר חמישי.

ואיככה עזבה את ה' ניאצה את קדוש ישראל היושבת הגנים
 גן נעול גן בערן מקדם בצל החכמה בצל הכסף האמיתי, איך
 נפלת משמים על כן מלאו מתני חלחלה, ומורשי לבבי אך המה
 יהמיון לתנות לבת יפתח מדוע לא עלתה אדו' ארוכת בת עמי
 מדוע האיש אשר טהור ובררך חמאים לא עמד מצאוהו צרות
 רבות ורעות. זאת אשים אל לבי הנה זאת הקרנוה מראש
 מקדמי ארץ אין צדיק בארץ קנה שם טוב קנה לעצמו העושר
 והכבוד, אף כי אנשים מבני ישראל יבלו ימיהם בטוב עד עת
 קץ, מי הוא נעים זמירות ישמיע בחוץ קולו שיר המעלות
 ישמח ויגיל כל ימי חייו כי הנה בנגן המנגן ונחה עליו קול
 ענות וקול הזמיר הניע לארץ, ואי זה הוא גבור בארץ גדול ורם
 ורב, ישתה מיון הרקח ויתגל בתוך אהלו מעסים רמונים וכלים
 מכלים שונים וכלי זהב, שגם עליו לא יעבור כוס ולא ישתה
 יום או ימים, מיד ה' כוס חמתו את קבעת כוס התרעלה מי
 המרים המאררים, אם בן אפה אל התמה אל החפץ כי אדם
 אין לעבוד את האדמה שקוץ ודרדר לא יצמח לו בני חיי ומוזני
 סרבים וסלונים המה אתו עושר שמור לבעליו לרעתו, ואת
 עמלינו אלו הבנים, מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת
 השמש, חכם אתה שים נא כבוד לה' על הכל יהי שמו מבורך
 והעבר רעה מבשרך, במופלא ממך אל תדרוש מה זה ועל מה
 זה כי המשפט לאלק' הוא ואין אתנו יודע עד מה.

אבי אבי הספרים אשר שלחתי לפני מעלתך מחוברים

סועה מסער, מחיל אל חיל ומהר לגבעה מרלג על ההרים
 מקפין על הגבעות להמלט על נפשנו. על כן לא בא
 לשלחנך מלא דשן אמרי פי והגיון לבי לפניך, על כן לא באתי
 אל אדו' במנידת ספר כתוב עלי מדי שנה בשנה כימים
 הראשונים היו טובים מאלה. וגם עתה הנני הנני מפורד ומפורד
 בין העמים ולא באתי עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה מקום
 אשר דבר המלך ודתו העיר רכתי עם אשר היה שם אהלי
 בתהלה ועוד היום אנכי מגורש מעדן מלהט החרב המתהפכת
 אכלה סביב ועוד ידו נטויה, אל נא תשת עלי חמאת נשיא
 הדור וגדול ליהודים אנא שא נא פשע אחיך וחטאתו מדוע
 אחרו פעמי מרכבותי, וסלחת לעוני כי לא במרד ולא במעל
 עשיתי זאת, ירחיב ה' לנו וישוב לשוש עלינו לטוב החיים
 והשלום וישיבנו איש תחת גפנו ותחת תאנתו יקרב פזורנו
 מבין הגוים או אשובה ארעה צאנך אשמור או לא אבוש
 בהביטי עוברי ארחות ימים. נעשה לפניך את קרבנות חובותינו
 ומוספין כאשר עם לבבי.

כי בא השמועה שועת בת עמי מארץ מרחקים קולה
 כנחש ילך עד השמים הגיעה הושלך משמים ארץ כבודה בת
 מלך פנימה בת נדיב בת שוע המירה כבודה בלא הועיל לא
 עמד טעמה בה וריחה נמר, נעותי משמוע צרים אחזני על
 בת עמי השברתי קדרתי שמה החזיקתני איכה יועם זהב בת
 נעורים היוצאת מחלצים טהורים וקדושים הלא לאמונה איכה

על פני ארץ משקה הרים מעליותיו ישקך מיין הרקח המשומר כוס של ברכה כוס של תנחומין, השם נפשינו בחיים הנצחיים יתן חלקך בין העומדים ממעל לכוכבי אל, אחר היותך שבע ימים ושבע רצון בעושר וכבוד ובנים תשיתמו לשרים ונמעך תחזינה בהזקין בארץ שרשם יעשו פרי למעלה כרצונך וכרצון האיש שמח ונעלו ביום שמחת לבך, ונפשו עליו תאבל בעת צרתך, בעא ומתחנן קדם אלקי"ק ערב וצהרים ישלם ניחומין יוסיף אומץ ורוח גדולה וחזק וכל המתאבלים עליה, ולאדון יצחק בנו היקיר בחיר ה' העומד היום על כסאך לתהלה ולשם ולתפארת תפקדני פעמים רבות, ואל שדי יגדיל כבודו וכבוד ביתו כאשר עם לכבו אמ'. אני הצעיר המשתחוה מרחוק נכח פניך, עתה ביום הושענא רבה שנת ה' אורי וישעי, פועל ה' יביט ללכת בדרכיו ועיניו על רובי איש להחיות רוח שפלים.

וגם הכתב הזה נעתק מכתב אחר אשר שלח דון יצחק אברבאנילה הנ"ל אל אדונינו הנ"ל לי"א.

כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף אש מתלקחת בתוך העיר אשר אנכי בקרבה, כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו מפני אשר ירד עליו ה' באש מפני חרב היונה מפני פחד ה' לפניו ילך דבר, זה לי שלש שנים עזבתי נחלתי נמשתי את ביתי שמתתי לדרך פעמי הבנות בנותי והבנים בני ילידי חניכי ביתי, והייתי נע ונד בארץ כצפור לעוף כדרור לגוד, ונלך מרוח

והגרים, ואם יום או יומים נעמור בשובה ונחת קול פחדים באזנינו ושמועות יבהלנו ממזרח וממערב ומצפון ומים אשר אכלו שארית ישראל ועורם מעליהם הפשיטו, מי הוא זה ואי זה הוא יבעתוהו צר ומצוקה בצאתו מרחם אמו וגם עד זקנה ושיבה, ובשרו עליו יכאב אל הלקח רוחו ונשמתו לאשר נתנה וישוב העפר אל הארץ כשהיה, ובני ציון היקרים המסולאים בפני הרואים את כבורם בעלות הרע הזה כמבזה וגמם איכה יחשבו חייהם חיי צער ולא ישישו כי ימצאו קבר ינחו על משכבותם משאות הזמן ומהמון גליו אל תבכו למת מבני ישראל ואל תנודו לו בנו*) להולך מדחי אל דחי ויסך אלקים בעדו, כי היום גלה כבור מישראל ומי יתן נמותה הפעם ולא נהיה עוד למשל ולשנינה נבזים ושפלים יגדל נא כח אדוני למחויק ולמעוז לו, נרמה לך אל הקרושים המה הגבורים האיתנים מוסרי ארץ, והשבות אל לכבך כי כאשר ייסר איש את בנו בייסורין של אהבה ה' א' מייסרך. הנותן עוז ותעצומות לעם יתן לך כלכבך אורך ימים ושנות חיים ושלוש, הנותן מטר

ולא שקטנו ולא נחנו, ולעולם יהיו ח"ו היהודים מטורפים שרוים בצער אם לא שבו אל אדמתם וצריך ע"ס דעת התורה וע"ס השכל לסייע מי שעיסק בענין גדול כזה ומי שמוחה בדבר זה לא יראו בנחמות ציון וירושלם שלכלל ישראל לא יוכל להיות לעולם בשום אופן אור כמושבתכם רק כמושב א"י במהרה כימינו אמן.

ילכו במועצותיהם במועצותיהם*) אדום וישמעאלים מואב

הרמב"ם שכל פרטי הענינים אשר יהיו בזמן המשיח הכל דברי אגדה שדברו בו לפי השערת דעתם לא בקבלה ואין לסמוך עליהם עכ"ל.

ובשם הרב רש"ה הוקן בספרו דברי שלמה זו"ל הרבה פעמים אומר להמון שאין היהודי יהודי בעבור שעתיד המשיח לבוא שבין כך וכך היהודית מחויבת מצד אמתותה בעצמה אבל היהודי מאמין שיבוא המשיח בעבור שהוא יהודי והוא אחד מעקרי דתו ועוד כתב גם אם יעלה על הדעת ח"ו שלא יבוא משיח משה אמת ותורתו אמת עכ"ל.

ועתה נשאר לנו לדעת מה חובותינו ונעשה, אם לשבת כדר וליתל כאשר יתלו אבותינו לקץ הימין מבלי שום השתדלות, או הובה קדושה מוטלת על שכמנו להשתדל בירינו כיד ה' הטובה עלינו ולסויע בידי העובדים במחנה הציונים, ונראה לי לומר משל למה הדבר דומה למי שיש לו חולה בתוך ביתו ולא רצה לילך לדרוש אתרי הרופאים רק הולך לדרוש את ה' וזה ודאי מן השגיונות ואסור לעשות כן כמו שכתבתי בספרי ש"ת שבט מנשה סימן ל"ב ובהקדמתי לספר הרפואות הרמב"ם, בין כל תאבותנו ותפלתנו לבא אל ארץ הקדושה מצד לאכול מפרי הארץ והתרחץ בחמי טבריה וביוצא בהם מן התענוגים, או מצד הקרבנות ועבודת בית המקדש או אם מבטנו היא חיי העוה"ב או למען הראות לבעלי דיננו כי האמת אתנו, זה עיקר תאותנו וכספנו, הדעת נותנת כי חובתנו היא לאחוז בזה וגם מזה אל תנת ידנו ולכן לא נרפה מעשות בכל אשר תמצא ידינו ברשיון הממשלות וגם נאחו בכל לב ונפש בתפלותנו אשר יסדו לנו אבותינו חסידי עריון, הנגלות לנו והנסתרות (נסים) ממילא יבא, ראה נא במכתב זה מה שכתב השר דון יצחק אברבנליה ז"ל זה יותר מד' מאות שנה ומאז עד היום עוד לא שלונו

לא שלנו ולא שקטנו ולא נחנו, להתגולל עלינו תמיד כל היום

ובפרט, ועתה באתי לעורר רוח דעת אמת בדברים קצרים הנחוצים לעת הזאת, נכון לבנו סמוך ובטוח כי אהבתנו לארץ הקדושה לא תופר לצח ובטו שהספרי תורה אין עתידין להבטל כך קדושת א"י לא תבטל לעולם שהא כהא תליא ועיין ירושלמי מגולה פ"א ויום יום עיני ישראל מצפית לשוב אל אדמתם ולו גם ישיבו את דרכם עמנו ולו גם ירכו עשות הסד אתנו על אחת שבעתים לא יוכלו לכבות את רגשי האהבה והגעגועים אשר ימלאו ויגדשו את כל בתי נפשינו, המת נשכח מלב ואין חכת ירושלים נשתכח ולא תשכח מלבנו, והכתוב אומר והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וידעת והיטבך וכו', ולא אמר והיטבך באשר הוא שם רק אל הארץ אשר ירשו אבותיך דברים ל', ועוד ונתל ה' את יהודה חלקו, על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלים, זכריה ב' ט"ו ועוד שם ח' שבתו אל ציון ושכנתו בתוך ירושלים, ועוד גם זאת מצד הטבע והנסיון לא יצויר כי נבגוד בברית אהבתנו לארץ אבותינו אשר גרו שם, ועיין ירושלמי שביעית פ"ט, ועיין בספרי דגל מנשה בשם מדרש שה"ש כמו היונה אע"פ שאת נוטל גוזליה מתחתיה אינה מנחת שובבה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב כהמ"ק לא בטלו שלש רגלים בשנה.

ועיין ירושלמי פאה פ"ג תרין אחין באשקלון וכו' שכל זה היה אחר חרבן בית המקדש ובכל זאת היו עולין לירושלים מפני חבתם אל ארץ הקדושה ולעולם א"י]מצא הן בעיני יושביו, עיין ירושלמי יומא פ"ד, ובפרט שהיא מיוחדת לאלהי ישראל והמעשים לא ישלמו כי אם בה והרכה ממצות ישראל בטלות ממי שאינו דר בא"י והלב והנפש אינם טהורים וזכים כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקים כמו שכתב הכוזרי בחתימת הספר.

ומענין משיח כבר כתבתי בספרי שו"ת לבני מנשה סימן ו' בשם

יכשלו, והיה כעם ככהן תורה אחת להם מות ירעם בקמן כגדול עש יאכלם קמוש יירשם. מי ימלל לאדו' כל התלאה אשר מצאתנו זה שלש שנים שנות ראינו רעה הוה על הוה מחוץ תשכל חרב המלאך הממית ומחדרים אימה, החל הנגף בעם ותהי המגפה בעדת ה' רבה וגדולה להאביד ולהרוס הקטנים עם הגדולים לא ישא פנים לזקן ונער לא יחון. אם כן איפה אל אדו' איש א' אל תערוץ ואל תחת בעמל אנוש תחוקנה ידיך והיה לכן חיל וביום רעה העבר רעה מבשרך וחזקת והיית לאיש כי חנם מזורה הרשה ובית מועד לכל חי ואין כל חדש תחת השמש. שר וגדול אף לזאת פקח עיניך וראה כי למן היום*) חרבה עירנו ושמש מקדשנו ויגל יהודה מעל ארמתו

---

* פה מצאתי מקום לעורר בלב אחב"י חבת ציון וירושלים לקיים מה שנאמר אם אשכחך ירושלים וכו'.

והוא כדבר בעתו מה טוב והמקום גרם לי כי בעת ישקראתי הטורים האלה במכתב הזה לא יכולתי להתאפק ועיני זלגו דמעות וגם במסתרים תבכה נפשי על שבר בת עמי הגדול כיום, וחדשים לבקרים רבו ועצמו תלאותינו וצרותינו מבלי כל קץ ותכלה ח"ו, ואם כי אין כפי להגיד חדשות בדבר לא אוכל לעבור בדומיה על פני המכתב מבלי להעיר מאומה, ואולי תמצא בדברי מעט חדשות, בשנת תרנ"ב הוצאתי לאור בברלין ספר קטן המכונה בשם „דגל מנשה" מאמרים בכלל ישוב א"י ובתר"ס יצא לאור פה לונדון ספר הלכות א"י המיוחס לבעל הטורים כ"י מנכען עם העורתי ועם הערות מהגאון ר' אליעזר שמחה אב"ד בעיר קאלווארע הספרים האלה מיוסדים על הלכות א"י וחכיבת הארץ הקדושה בכלל

ה' שתיים המה קורותיך, צרת הבת ומיתת אשתך היקרה הצנועה היא היתה אם כל חי, היא האשה המלאה לה רוח דעת ויראת ה' כרחל וכלאה, צר לי מאד אמרתי איבה אוכל וראיתי את שאהבה נפשי בשמחה ובטוב לבב באברך עצם מעצמיו ובשר מבשרו, איבה אשא קולי קול רנה בירחי קדם וקול ענות אנכי שומע, אין לבוא אל שער המלך כמך היום בפסוקי הזמרה ושר בשירים כי אם לנחם אותך ולדבר אל לבך דברים טובים דברים נוחמים ולמען הקים אותך מעון* דוי, ולמען עשה לב חדש ורוח חדשה בקרבך קדוש כאשר הייתה בטרם לדת יום פרץ על פרץ, ובטרם תצמחנה תלאות מהומות וכדשא תפרחנה שואות גדולות ונוראות, איש א' למה ירע לכבך ולמה פניך רעים הלא כל הארץ לפניך מלאה אנשים ונשים עזבו ה' וימירו את כבודם באלקי' חדשים הלא גם באנו רבו כמו רבו בני אדם גם בני איש חלפו חוק ואין אומר השב, ולמי יחפזין המלך ה' צבאות לעשות יקר וגדולה יתירה בקחתו ואיננה ולמען לא תקחו עוד אתה ורעיך חרפת רעה בנוים, גבר הוקם על אודות האשה כגפן פוריה אשר לקחת יגון ואנחה ערבה כל שמחה גלה משוש לבך, מה יתאונן אדם חי רב פעלים כמוך הלנצח יהיה האדם ימלט נפשו מיד שאול סלה, הלעולמים עשה א' את האדם פרה נפשו מדרת יסחת, הנה אנחנו באים לארץ לכלה ולחרץ אם בהמה אם איש לא יהיה. עת פקודתם

זה הוא העתק מן הכתב אשר שלח המר"ו ונורא כמר **יצחק**
יצ"ו אברבנילה העומד או בממלכת פורטוגאלו אל הגאון
אדו' כמותר"ר **יהיאל** ורם ע"ה מפיסה.

נגיד ומצוה לאומים, תחכמוני ורב פעלים, ביום עשות ה'
א' ארץ חמדה טובה ורחבה ארץ עיפתה כמו אופל, והעיר
רבתי עם אשר אנכי בקרבה היתה למס, בעברה וועם וינוסו
לנפשם העם היושב בה, מפני פחד ה' כי בא לשפוט הארץ
הלזו בדבר כבוד מאד, אל אלקים ה' יודע כי גם בימים ההם
בהיותי נע ונד בארץ, אם אבא באהל ביתי אני לדודי ואליו
תשוקתי, אם אעלה על ערש יצויעי במעשי ידיך אשוחח, אם
אתן שנה לעיני בחלום חזיון לילה אחזה פניך פני א' אשבעה
בהקיץ תמונתך, אם אראה איש ממדבר בא מארץ נוראה
אחותיו ולא ארפינו לדעת מה לך ולשלום אהלך, והיום הזה
כי באתי משוט בארץ ומתהלך בה זה שלוש שנים מפוזר ומפורר
בין העמים, זכרתי ימים מקדם אשר ינודו בדבר שפתיך, כל
עצמותי ירונו וישמחו במענה פיך. רגלי עמדה במישור בנועם
אמריך כחי ועצם ידי כראי מוצק, ואומר זה ינחמנו ממעשינו
ומעצבון ידינו ברוח שפתיו. והנה מפיו יצא רפא ירפא לב
נשבר ונדכה גם כל חולי וכל מכה, וכי שמעתי מפי עוברים
בארץ ובערינו מפי עבד אדו' זה אברהם משרתך נאמן וסר אל
משמעתך המגיד לכל יבא גבורותיך נפלאותיך ומחשבותיך לשם

בתכלית הזכות ולכן יעברו ויגיעו ניצוצי האור אשר בשמיני עד ראות עיני יושבי הארץ, ואין בעוכי כל הגלגלים אפילו אם יתחברו מאת אלף מהם יחד מה שימנעוהו מלעשות כן וזאת בהגורה נמצאו בה טבעים שונים במהלך השמש עליה כי פעם אנו רואים שהוא עושה באויר ובמים ובארץ פעלים שמגיע מהם לנמצאים שנוי פעם מחמימות ופעם מקרירות ופעם מיובש ופעם מליחות ופעם מרוחות ומטר ופעם מקרח וזולת זה השנוים הרבה. ולכן הביטו וכוונו הראשונים אל אלה הסקומות ומצאים שהם נחלקות לי"ב פעולות כללים וקרא לכל מקום מהם שהשמש עושה בזמן מעשה הפך מה שעושה בזולתו מזל, ולפי זה הענין נחלקת היא לי"ב מזלות והם טלה שור תאימים סרטן אריה בתולה מאזניים עקרב קשת גדי דלי דגים, ולכן נקראת חגורת גלגל המזלות והחמשה כוכבים הנכבדים*) ג"כ הולכים בכוון זאת החגורה אלא שיוצאים ממנה לצפון ולדרום יותר מיציאת השמש ממנה, וכמו שהשמש עושה באויר אותם הפעולות כפי מקומם מהמזלות הנכבדים ג"כ יתחזקו פעולתם בקצת אלו המזלות ובקצתם יש להם פועל נכר ובקצתם יראה להם פועל הפך מה שיראה במקומות אשר יתחזקו בהם וזה לרוב חולשתם, בנל"ך ואע"י הם.

(* אולי צ"ל הנכבדים וראיתי מי שכתב לכך נקראו מזלות לפי שהם מזילים הזלה כמו תול כטל אמרתי וג"כ נראה לי כמו שאמרו דכל אנב מזלייהו לא מחסעין פירש אנב הילוכייהו פסחים מ'.

ד' ונקודת ג' יראה שהוא עומד ושאין לו תנועה. וזהו הענין המבוקש בביאור זה.

אמנם הוצרכתי לזכרו לפי שאמרנו מענין המחזור והעמדה לפי שלא יהיה בדברינו סתירה מפני ההעברה לפי שפעמים נאמר שאין למעלה עמידה ומחזור ופעמים נאמר במקום אחר החזרה והעמידה וזה הגלגל אעפ"י שכולו מלא עקרבים כוכבים כמו שאתה מוצא יש בו כדמות רצועה רחבה שהתחברו בה כוכבים רבים שחוגרת הגלגל בהדבק ראשה ע"ם סופה ונקראת כל אותה החיבור חגורת המולות, ולפי שהוא כמי שלקח חגרה רחבה שבה כוכבים רבים וחגר בה הגלגל. והשמש אשר הוא המאור הגדול אשר בשמים וגדול הגרם מכל הנבראים מלבד הגלגל הגדול והמושל בכוכבים ומושל בעולם והוא נפש כל* מתנועע בעל נפש ואשר אלהים נאצל אורו על כל בעל אור מהגופות שתחתיו ושאריו והוא המוציא לפועל והמבשל והמעכל ומהוה ומאיר ומטע והשורף והמקפיא והעושה היום והלילה ואשר קצרו הדעות מלספר בפעלותיו הנכבדות והוא סובב על אותה החגורה ואותה החגורה אשר בה חכור הכוכבים היא לו מסלול ודרך, וא"ת האיך הוא השמש בגלגל הרביעי והחגורה בשמיני והוא סובב על אותו החגורה והוא לו מסלול ודרך זה קל להבין מאד והטעם כי הגלגלים זכים ° אולי צ"ל והוא נפש מתנועע כל בעל נפש והוא דעת הרמב"ם ודע שחכמי ישראל הקדמונים כלם ידעו מהם והשיגו אותם לא בעין בשר ולא ע"י כלי הבטה אבל ע"י ההשפעה ורוח הק' או מסירה מאבות העולם.

למטה דבר עומד זולת הארץ (לכדה*) אלא שיש לקבל הכבדים
 גלגל הקפה שמוצקם יוצא ממוצק אותם הו' גלגלים שקצת
 אותם המרכזים כל אחד בשטח גלגלו המיוחד לו וקצתם מרומים
 בזולתו מהמקומות ואשר מרכזו בשטח גלגלו המיוחד לו הוא
 אשר נקרא גלגל הקפה וכל זמן שהולך הכבב בחצי הכדור
 העליון החותך גלגלו בעת עברו על נקודת החותך יראה שהוא
 מתנועע תנועה ישרה ממערב למזרח עד שיגיע אל הנקודה אשר
 היא כנגדה בחתוך השני לפי שלא יוכל להיות שתחתוך עגולה
 אחת לעגולה אחרת אלא שיפול אותו החתוך בשתי מקומות
 ובעת שיגיע הכוכב והשלים הקפתו והוא שאר השפל אשר יראה
 לנו הכוכב בעת שהוא באותה נקודה קרוב אל הארץ והשלים
 הקפתו עד היותו בנקודה הותכת יראה לנו כאלו הוא חוזר
 ממערב למזרח, וכדי שיתבאר לך זה ויהיה קל להבין נציע עתה
 כי עגולה***) א"ב הוא גלגל כבב ועגולת ה"ו הוא גלגל ההקפה
 חותך הגלגל על שתי נקודות אותיות ג"ד וכל זמן שהכבב מהלך
 מג' אל ד' נראה לשוכן במרכזו והוא נקודת ב' שהוא הארץ
 לפי שהארץ כלה במרכזו אצל הגלגל בערכה לגלגל יראה לו
 שתנועתו ישרה וכאשר יהלך מד' אל ג' יראה כאילו הוא חוזר
 וכשיהיה בנקודת הארץ יראה שיש לו שני וכשיהיה בנקודת
 י"ו נאמר שהוא בנקודת שפלותו ואפשר שיראה וכשיהיה בנקודת

(*) עיין ספחים צ"ד ע"ב.

לרוב כבודתה אלא בזמן ארוך בכמוק' שנה יראה שהוא מתנועע
 מעלה אחת וכזמן מהדרות תראה זאת התנועה כמעט מע'*)
 שנה ותראה להרגש ותגיע זאת התנועה עד כמו ל' מעלות,
 אחר כן תשוב ממערב למזרח על הדרך אשר בא עד שיגיע
 למקומו אשר היה שם בתחלה בקרוב מאלף שנה או בקרוב
 מתשס"ה כפי חלוק הדעות בכזון אל אקבאר ואל אדכאר בלשון
 קדר ר"ל ההקבלה והנסיגה שאין רצוננו עתה לזכרו כי אין זה
 מקומו, ולא באנו לזכור ממנו שום דבר אלא מה שבא אנכי נראה
 בדברינו בענין אשר אנחנו בו, ולא תסור זאת התנועה מההקבלה
 והנסיגה לעולם בזה הדרך, ולפי שאי אפשר להיות בין ב'
 תנועות שונות לגוף אחד תנועה תמידית אלא שיהיה שיתחדש
 ביניהם עמידה בעת החזרה ואפי' שתדמה זה בתנועה מהירה
 ביותר אלא בהתחדשות שום זמן עמידה בהתהפך הגוף לשוב
 בהמיר התנועה ולא יוכל להיות שלא יתחדש שום עמידה
 בתנועה אשר נרגישה אלא בתנועה הכדורית ואין זה מקום לבאר
 זה, ובזה הגלגל הם הככבים העומדים יען שלא יראה ולא יורגש
 להם תנועה, ואלה הם המון כוכבי השמים אשר נראים מהארץ
 מלבד השני מאורות והחמשה כוכבים הנבוכים אשר נראה
 אליהם מהלך ומחזור ועמידה, ואלו הענינים החזרה ועמידה
 הם לפי ראות העין, ואינו כן לפי האמת לפי שאין למעלה ולא

*) עיין בזה בספר הכרית מאמר כוכבי השמים ובהוריות י' ע"א

ובפירוש הראב"ע דברים ז' ט' בשם ספר זה העצמים.

ספר העצמים

כט

אמנם במהירות התנועה או בכבדותה הוא מתמהמה יותר
ממנו והוא חופף ומקיף זה הגלגל מכל צדדיו, ולמעלה מזה
הגלגל אשר בו ככב הוא גלגל נוגה יתנועע ג"כ על זה הדרך
וחופף לגלגל נוגה כהקפת גלגל כוכב לגלגל הלבנה ומתמהמה
בתנועתו מעט מגלגל ככב וחופף ומקיף הגלגל הרביעי. והנה
המאור הגדול השמש ית' שם*) בוראו, חופף כל אלו הגלגלים
אשר זכרנו בהקפתם קצתם על קצתם ותנועתו ממערב למזרח
ג"כ אלא שמתמהמה בתנועתו יותר מגלגל נוגה לפי שישלים
פעולתו בשנה תמימה וחופף זה הגלגל גלגל אחר הוא גלגל
מאדים ותנועתו יותר כבדה ממנו ר"ל מגלגל השמש ותנועתו
כתנועת הגלגלים אשר תחתיו ולמעלה מזה הגלגל צדק חופף גלגל
מאדים על הדרך אשר מקיף גלגל מאדים בגלגל השמש וג"כ
חופף ומקיף לגלגל צדק גלגל שבתאי על זה הדרך בעצמו, אלא
שתנועתו יותר כבדה מאד, ולאלו הו' גלגלים לכל אחד מהם
גלגלים אחרים רבים מהם, יש שיתנועע בו הככבים הנזכרים הפך
התנועה אשר היא ממערב למזרח ר"ל קרובם לארץ או רחוקה
ממנה, והנטייה לצפון או לדרום, ואלו התנועות כלם על מוצקים
שונים ואחרים וזולת הו' הנזכרים אין תועלת לזכרם הנה כלל,
וחופף כל אלו הגלגלים הנזכרים וכל גלגלי ההקפה וזולתם
המיוחדים לכל אחד מהם גלגל השמיני אשר חופף ומקיף את
כלם ותנועתו ממערב למזרח אלא שלא תיראה לו התנועה ההיא

(*) לפי זה מכנים את הקב"ה בשם השמים ואתה תשמע השמים

מ"א ח' ל"ב ויהי טורא שמים עליכם אבות מ"א.

ולחייב לו מה שנוכל לחייב מן החיובים הפשוטים יותר כפי יכולתנו ובשתדע זה המנהיג הגדול ותקח אונך שמין מנהו או תדע מה טעם ויאמר ה' אל משה, וטעם וירד ה'. ויאמר אלהים באמתות זה, או אם יוכל להיות שיהיה בעל גוף ושיתהוו ממנו בן יחיה וימות או אם זהו נמנע או אם ידבר וינבא למי שאין בו חכמה ואין בו לא מעלות המדות ולא מעלות השכליות או אם לא. ואחר שבארתי לך שיש במציאות פועל שאיננו גוף אוסיף לך ביאור זה כשנדבר בגלגלים בעז"ה.

המאמר בגלגלים דע שאלו יסודות הר' ושאר מה שאמרנו שיתהווה ממנו ומה שלא זכרנו שהוא מקיף אותם מכל צדדם. גוף כדורי אשר חומר חומר אחר וצורתו צורה אחרת זולת חומר וצורת אלו היסודות ואין ביניהם דמיון בשום ענין ממיני הדמיונים לכך שצורת זה הגוף צורה שכלית ורוחנית פשוטה; אין בו הרכבה ולא תערובות ובה יתנועע זה הגוף הכדורי תנועת ההקפה התמידית אשר אין בו עקום ולא חזרה ממערב למזרח ואין בזה הכדור כוכב אלא הלכנה לבדה וזהו בו כגוון בדבר או כטלאי בכנר ר"ל שהוא חתיכה מגלגל הלכנה ויש לו גלגלים אחרים איני צריך לזכרם, ולמעלה מזה הגלגל גלגל אחר ידבק שטחו בגבנונית זה האחר אין ביניהם ריקות כלל ותנועתו ממערב למזרח ג"כ בתנועת הראשון ובו ככב על הסדר אשר הוא ככב הלכנה בגלגלו והקפתו כהקפת גלגל הלכנה ר"ל לצד אשר יתנועע לכד.

לרמות עניינם בנזף לרמות בנין העולם שמוזה הצד נקרא האדם
אצל הפילוסופים עולם קטן וג"כ אצל רז"ל. *

אמנם הכוונה בזה להודיעך ולהורותך ולהעריך שימצא פועל
סבלי כלי וחרש מבלי אבר ואורג בתכלית החכמה, לא ראות לו
זלא יד ונגר בתכלית התיקון ולא יד לו ולא רגל ולא כלים, וכל
זה בתכלית יופי הציור, לא עין לו ולא שמע ולא איבע ולא אבר
זלא חומר אלא כח יציר וירקם ויפתח פיתוחים ויחוק הקוקים
זיארונג ויבנה הוא לברו בתכלית הציור והרקות הרקמה והחקיק
זסדר מתוקן והקש יותר נאה מכל חכם חרשים ומשער כשיהיו
אצלו כל הכלים שבעולם לא יוכל לחקות פעולה אחת בעולם
זמכל מלאכות הטבע ולא אפילו בתבנית הצורה הנראת לברה
זזה נמצא יעידו עליו ההרגש והשכל שהוא נמצא ולא ימצא לו
זעין***) ולא יד ולא רגל ולא אבר, ולא תוכל לאמר בו שהוא
זארוך או קצר ולא שהוא ירוק או לבן או אדום או תכלת, ולא
זשהוא קל או כבד ולא שהוא בעל תבנית או מתוק או מר.
זהתכונן זה הענין בתכלית ההתבוננות והחזירהו בשכלך
זהתבוננהו בלבך וזכרהו לעת שאצטרך להורותך בו על זולתו
זשהוא בוראו ומלכו לפי שלזאת הכונה היה סדר אלו הענינים
זזוכרי היסודות וההויות והסגולות הרוחניות והבהות שיהיה
זמרנה לידיעת הבורא ית' להרחיק ממנו כל הראוי להרחיק

(° סוף סדרש קהלת,

**) וכמו בארץ ובשמים דבר הכתוב בתורת משה ולשון בני אדם כן
על השי"ת הוא רק דרך משה ועיין רש"י תהלים י"ט בכל הארץ יצא קום.

עשבים ודברים שהם מוצרכים לרפואה וירגיש בהתפכות.
 הזמנים והתקופות וזמין לעצמו כל מה שיצטרך לו להתכסות.
 בו או מה שיצטרך לו מדירה ומוון, ואתה רואה פעולת הנמלה.
 והכנתה והזמנתה לעצמה מזונה ומה שתצטרך לה כמו שהמשיל
 שלמה ע"ה, ואלו הכחות והפעולות הם אשר קוראים אותם
 הפלוסופים טבע, וזה הדבר אשר קראהו גליאנוס חכמה וערמה.
 וזהו אומרו ופרסמו כל הקודמים שהטבע חכם ובאמת נכון
 להם לאמרו לפי שיתמה האדם תכלית התמה כשיתבונן
 פעולתו וכשיובן פעולתו בחלאים ובימים אשר הם מנין
 נפרד הנקרא בלשון קדר בחראן ור"ל שבימים ההם
 יתהפך ענין החולה, לטוב או לרע במזונות וחלוקו ושנוי
 על האברים ובשלו הדם והכדלו הליחות, וג"כ בציור
 העובר ותבניתו לצורת איבריו ושמירת תבונתם ומרחקם
 וקרובם קצתם מקצתם ושמירת סדרם ושמירת מנין איבריו
 מדומה החלקים ולא יטעה באחד מהם ולא יוסיף במנין
 העצבים הדופקים והשוקטים ולא יוסיף ולא יגרע במנין
 העצבים והצלעים והקשורים אשר יקשרם ועצמות הראש ושאר
 הגוף וציור תבניתם ויכניס הכנה שיהיה נקל לקבל במהרה
 הפעולות הנצרכים לקיומו ולהתמדת חיותו, ותמנה לכל גוף
 וגוף שם"ה עורקים שוקטים ושם"ה*) עורקים אחרים דופקים
 כמנין ימות השנה והאחרים כמנין לילותיה, ואין זה מקום

(*) עי' מכות כ"ג ע"ב.

בהפעלות החוש וג"כ שכל חוש שתסכים שהשיג מוחש דוק לא ישיג אחר כן אפילו מוחש אחר הלש כגון שמע ההברה ילאוון אם הוא חזק לא ישמיע עמו הברה קול אחר אפילו הלויש ממנו שאם תשמע האון קול השופר לא ישמע עמו קול הנבל וכן עם אור השמש לא יושג אור הנר *) והמושכלות כזה הכח בהפך זה לפי שהוא יעלה לו מהשגה חזקה וגדולה לאהרת גדולה וחזקה ממנה והוא לו יותר קל מהשגת המושכל החלוש הראשון להשגה החזקה הקרובה ממנו, וג"כ בעת הזקנה כל מה שתארך הזקנה ותלך בה יחלשו בה כחות ההרגש וזה כח הדברי או השכלי או כמו שתמצא לקראו ותחזק ברבות השנים וזה שהקדמנו מענין הנפש יש בו דו כמה שנמצא לבאר בע"ה.

המאמר בכ"ח. דע כי רבים מב"ח מדגי המים כל מה שהוא קרוב למזג היושר תניעהו יותר נפשו לדבר שהוא יותר נאה לו ולטבעו ותרחקהו תכלית הריחוק מאשר הוא בהפכו ותשמרהו ממנו כגון רבים מעוף השמים כל מה שהוא קרוב למזג היושר ותניעהו נפשו לדברים הנאותים לו המוצרכים לו כיישבו בהויתו ורצונו ומזונו ותראה לו בעין הדברים אשר אינם נאותים לו ולטבעו והוא ירגיש בהם ויתחבל תחבולות זמירות להתרחק מהם ולקרב הנאות והטבה לעצמו. ותמצא בו שום ענין מתחבולה ומרמה וזה כגון הזאבים והאריות ורבים מהעופות, ויש מהעופות שימצא לו חכמה בעתידות ומכיר

*) כדרו"ל חולין סי' ע"ב שרגא בטיהרא מאי אהני.

נעשו הנגונים, ונמצא לאדם כח אחר ענינו מופלא ופעולתו שהוא משיג בכל הענינים המופשטים מן החומר וזה שהוא לבר משיג הגונים נפרדים מהגוף והתנועה לבדה נפרדת מבלי מתנועע והארץ והרוחב והמשא הכבד ושאר הדברים שלא תשיגם הנפש ולא אחר מכל אלו הכחות הנזכרים אלא בנשואם וחומרם וזה הכח האחר ישיגם וידעם מבלי שיצטרך לחלקם בגלמם ויחלקם ויפרידם וילוה להם ענינים אחרים בקו והנקודה והמספר וירכיב דבר על דבר ויבין דבר מדבר עד שיתחייבו מזה פעולות רבות מאד ויכיר ג"כ הנאה מן המגונה והמחויב מאשר איננו מחויב והוא התחלת החכמות העיונית וזה הכח יתחלקו פעולותיו וזהו השכל המעשי והשכל העיוני, והמעשי הוא אשר בו ילמוד האדם הענינים המעשיים כגון המלחמה ומלאכת הרפואה ומלאכת הנגרות והאריגה, והשני ישיג בו ענינים שחיונם שכל גאצל עליו וזה הכח הנכבד משאר הכחות נקרא כח השכל והפעולה האחרת מפעולותיו אשר הוא השכל המעשי יצטרך לפעולותיו לחוש ולדמיון ויעדר ג"כ בהעדרים.

והחלק השני אינו כן ויראה מענינו שהוא ענין אלהי והוא נמצא בנו בכח אלא שבזמן הנערות לא יצא לפועל לפי שהוא מוטבע בלחות ויובל להיות שלא יצא לפועל לעולם לפי מונע שידמון לו שימנעהו מהשנתו והשנת זה הכח השכלי למושכל אילו כהשנת החוש* (למוחש לפי שהשנת החוש למוחש הוא

* חוש הוא מלשון הרגש כמו ומי יחוש קהלת ב' ובחז"ל ברכות תש

לפי יתחוששים יעבדוהו מלהשיגו, אך בעת שיגבר הדבר על החושים תראה פעולתו מאד לפי שהוא מדמה ומצייר אותו הדבר אשר גבר על העניין או שהיה עליו ומקום זה הכח המוקדם במוח. והכח השלישי אשר מכחות הנפש כח המחשבי והוא אשר הושב ומקיש הדברים וינהיגם ויקח מה שינתן לו מן הרמיון ותראה פעולתו כו ובאיכות פעולתו והתפעלותו והוא באמצע המוח. והכח הד' הוא כח הזכירה למה שעבר מן הדברים אשר אירעו על החושים אחר שקדם עינם ואשר יוציאם ויגלם לכח הרמיון בהגע אחד ויראם ויתנם לו מיד זיכרונו הרמיון ומשכן של זה הכח אחרית המוח, וכונתנו עתה לזכור זה על דרך ההעברה וכדי שיהא זה זכירה לנפש בחותיה. ודע כי אלו הנפשות השלישה והם הטבעית פעולתה בכבוד והנפש החיונית וחלקיה הם בלב, והנפשית וחלקיה התשעה הנזכרים זהיא במוח.

דע כי אלו הכחות הנמצאים לנפש לפי שנושא כל אחד מהם הוא גוף (והם לא יסרו ממנו אלא הם שלמות לו ד"ל כי בכל כח ובה ישלם כל אבר ואבר ופעולתו והפעלותו וכל גוף האדם ישלם בכל אלו הכחות בכללם, ולכן גדרו הנפש שהיא שלמות מה לגוף) טבעי, ולפי שנושא, אלו הכחות הם יהווים ונפסדים נתחייב שיחיה הנשוא ג"כ הוה ונפסד וכל אלו הכחות יהיו נעדרים בהעדר אלו הנושאים והנפש האבר באברם כמו שיעדר אור הנר בעת שנשרפה ונעדרה הפתילה או כמו שיעדרו ננוני המוסיקא אם נשברו הכלים אשר בס

המאמר בנפש כבר התבאר ממאמרנו ביסודות שהגרמים העליונים והיסודות מספיקים בהיות ההיות בתערובת אשר יבא ממנו הבשול והבישול. אמנם הוא מהחום המתחבר מהשמש ומהאוויר והאש והוה החמימות הטבעי המיוחד בכל נמצא והחום ימצא בזרע הצמחים ובזרע כל ב"ח והוא זן כל אחד מאלו הב' מינים ומגדל אותנו. וזו היא הנפש הצומחת, וכן קראו אותה החכמים והיא כוללת הצמחים ובעלי חיים, וקראים אותה הרופאים הרוח הטבעי, והפילוסופים הנפש הזן ומשכנה בכבד ג"כ ימצא בהיות כח אחרת הנקראת חיונית וישתתפו בה כל בעלי חיים מדבר ובלתי מדבר ומשכנה בלב כל חי, אך נמצא לאדם בפרט עם זה הכח כח אחר אינו נמצא לזולתו מכל ב"ח והוא הכח המתעורר אשר בו תהיה לו אהבה לדבר אחר או למאוס בו הוא התפעלות. עוד ימצא באדם כח המרגיש ופעולותיו הם חמשה, והם הראות והשמע והריח והטעם והמשוש ומשכן כל אחד מאלו החמשה ידוע, ומשכן השומר הבעס הכולל לכל הגוף וזאת היא הנפש המרגשת, ולא תמצא רק באדם לברו. וזה הכח הנפשי ג"כ נחלק לד' כחות כח מניע בחפץ או בכונה והוא משועבד ומצווה מכח המתעורר ר"ל שהוא מניע מן האדם החלק אשר יצוהו הכח המתעורר ולצד אשר רצה להתנועע, וכל זה הכח העצבים ומשכנו במוח לפי שממנו יתפשט לכל כחות הגוף, והשני הוא כח הדמיון זה הכח בעת שהחושים נמצאים ומוזמנים כמעט שלא יראה לו פועל בנמצא המוזמן.

סוזה מקבילים אם יבבה הנר השפל מהב' נרות והגיע עשנו
 לנר העליון ירד אור העליון למטה על הדרך בעצמו אשר עלה
 לו העשן, והנר השפל ג"כ יש לו תשוקה גדולה לנר העליון
 והוא בתכלית ההכנה לקבל אורו ויגיע לו אור הנר העליון ונדלק,
 וג"כ כח הרוחניות והוא הכח הנפשי בעת שיגיע מגלמו יעבור
 ויכנס בו עד שיגיע לחללו לפי שהפשוט יעבור ויכנס בחומרי
 אם הוא מטבעו ויתחזק בו להתדבקותו בו וכשיתחבר בו והוא
 בלתי מוכן לו וסבול אותו ויהרגהו כמו שזכרנו, ומי שירצה
 לעמוד על שאר הורדות רוחניות כוכבים אחרים יעמוד עליו
 בספר העבודה הנבטייה *) וספר החכם ארסטו ומספר עיגאני
 הנבטיי סוזה כלו נאמר באלו הספרים ואין תועלת לשנותו ולדבר
 בו. אמנם יחדתי לזכור הורדת שבתאי מבין שאר הכוכבים לפי
 שממשלתו על ישראל***) ומעולתו בכלליו ובפרטיו לפי שעל הדרך
 כלל יפעל בהכרח בחלק, וה' יתברך הוא המישור לאמת, ואשיב
 לבאר בזולת זה בעזרת ישרי.

*) ובכוזרי מאמר א' העבודה הנבטייה, ואולי הוא זה מה שחביא
 המ' חבר שמות ב' י' בספר עבודת האדמה הנעתק מלשון מצרים אל לשון
 קד רים,

**) עיין פירש הראב"ע פ' אמור ובפירש הא"ע פ' משפטים, וז"ל
 ובספר ראשית חכמה אמר כי שבתאי טמונה על היהודים וראיה לדבריו
 שהם שימרים יום השבת שהוא בחלק שבתו כלומר שהם בטלים בו מכל
 מלאכה להודיע שאינם צריכים ממנו עוד ואינם מבקשים ממנו שיעזרם
 כי הם נשענים על אלהי האלהים יתברך שמו ע"כ.

בראש המוגמר כדי שיהיה העשן עולה ממנו ויעברוהו, ואחרו שהוא מגיע עשן הקטרת עד הככב בחצי השמים לפי שהקוים היוצאים ממנו בהיותו באותו עניין הם מגיעים עד נקודת הארץ ולא יחתכם אור ככב אחר.

ואנחנו לא באנו עתה לומר האיך היא דרך הצלחתו עד שתבקש ממנו לומר לך האיך יחתוך עליו ככבים אחרים, וחלילה מזה אינו ירא שיש חשד עלי באמונתו לפי שכשאני מפרש אלו הענינים איני מדבר עם מי שלא הכירני ולא ידע אמונתו ולבי ואיך הוא הרגלו עמי מעודי עד היום הוזה בין בסתר בין בגלוי, ושאהיה מפני זה גורע שום ענין מאלו ומעלים עיני מלאמרו או שאחשוב דברי בזה שעשיתי שלא כהוגן, ולכן לא אמנע עצמי מלהעמידך על ענינם ומעשיהם לפי שמוזה תשקיף ותעמד על תורת ישראל וענין משה ע"ה השקפה אמתית ויעידו לך כל הפסוקים אשר בתורה וכל אחד ואחד באמתות זה, ויוסיף לך במה שאמת לך אמתות השכל ויסורו ממך כל הספיקות ותהיה מאמין באל ית' ובתורתו הקדושה אמנה מופתית לא על דרך קבלה, כמו שהם מאמינים בו ההמון ובפרט החסרים מהם.

ובעת שהוא עולה זה העשן מגיע עשן הקטרת עד הככב ולפי תשוקת הככב לזה העשן ירד לו וימשכנו לעצמו, ובעת שנדבק השפל בעליון נתחייב להדבק העליון בשפל, המשל בזה המעשים הנראים שאם נדליק ב' נרות ונניחם זה למעלה

מוכן ומוזמן לו לקבל ממנו והוא נשכח אצלו, וכל זה מבואר אצלם בנסיון ולכן היה המוריד רוחניותו מתמיד בעבודתו ובעת שהוא רוצה ההצלחה ממנו על הצד שאמרנו היה מוכן לו מוגמר עשוי מהאבנים אשר הם מחלקו ויעשה לו ג"כ צורת שתי וערב הלול ירכיבהו על צורתו ר"ל הצורה הנאותה לבקשתו אם היתה בקשתו על עניין מלחמה ירכיב אותו על צורת סוס או ארי או נחש ואם היה רוצה לעלות למדרגה ירכיבהו על כסא או הרומה לו *).

אבל אמרו לעשות צורה שתי וערב לפי שלא נדע לרוחני הבנית אלא שהוא בעל גרם והתבנית נברא בכל נברא בעלגוף וכל בעל גוף נופל תחת תבנית השתי וערב לפי שיש בו אורך ורוחב ועומק והם מרחקי כל בעל גשם כדי שלא ירחיקו הכבב לפי שאי אפשר לו מבלתי שיהיה לו אחד מאלו השלשה מרחקים, ונקבים בראש המוגמר נקבים סביב סביב כדי שיעבוד ממנו עשן הקטרת, ויעשו זאת ההקטרת לעולם במקום קרוש ונקי מכל טינוף והוא מגולה אין בו תקרה ולא מוסך מבריל בינו לבין השמים ויפרישו על זה המקום בגדים שהורים ומלבושים שהורים וצמר שחור נקי, וכל זה על מטבע שבתאי ולא יערכו עם זה שום דבר מהבגדים ולא מהאבנים, ויניחו השתי והערב

° בספרי חצי מנשה פ' בראשית רבי אבא אישכחו ספרא דחכמתא דילהון ואישכחנא ביה כל עובדין ופולחנין לככביא ומזלי, והוא כוונה סדר בראשית ועיין בפירוש הראב"ע יתרו כ' ה' בשם ספר העצמים הזה ובשם אהל יוסף.

להם בתים והיו פורשים ומציעים בהם הבגדים אשר יאותו
 למבע אותו כוכב ומבע אותו מזל אשר בו הכוכב ההוא, ומי
 שהיה עובד מהם לשבתי בעת שהיה רוצה לעמוד ולבקש מלפניו
 ההצלחה והורדת רוחניותו היה מצפה עד עת היותו בבית
 כבודו ומעלתו והוא מזל מאזנים והוא אחד מהבתים שלו *) והוא
 מזל דלי והוא המעולה שבהם, וג"כ מזל גדי ושיהיה מיושר
 ההליכה מזרחי ברבוע הנזכר בחצי השמים נקי מכל רע אז
 היו מכינים לו ההקמרות אשר יאותו למבעו וילבש בגדים
 שחורים אשר הם מחלקו וג"כ מנעלים שחורים ובידו טבעת
 של ברזל ויכוין לו שכלו ודעתו ויהיו בגדיו טהורים נקיים מכל
 טינוף וירבה לו בצום ותפילה בעת הראותו ושיריח ריחיו אשר
 הם מחלקו ויאכל המזונות אשר הם מחלקו ולא יסור מזה
 הדרך לעולם והוא עושה כל מאדו לעולם להתנפל ולהתחנן
 לו מעט מעט עד שירגלהו וישגיח בו והוא עם כל זה משתחוה
 ומתפלל ומבקש מהאל יתעלה שימלא בקשתו (**).

ואם אחר שנשלם חפצו רחק ממנו כל מה שאותו כוכב
 אינו מרחיק יסור מעליו ולא ישגיח בו אך יהרגהו-אע"פ שלא
 היה מבקש ממנו שום דבר לפי שימצאהו בהפך טבעו ואינו

(*) ראה בכוזרי מאמר ד' וגשאר עדיין מן החכמה המיוחדת בענין
 הזה ספר הנקרא פרקי ראב"ה בו מדת הארץ וכל אחד מהגלגלים וטבעי
 הכוכבים והמזלות והצורות ובתיים וטובתם ורעתם וכו'.

(**) וכן מצינו במלכים ב' י"ז ל"ג את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו
 עבדים כמשפט הגוים אשר הגלו אותם מישראל.

הראויים לעשות כדי להוריד ההורדה ההיא בין שיעשה זה בכוונה או שלא בכוונה, אלו הם הר' פנים שמהם יהיה האצילות על הכח הרמיוני והכח השכלי מה שנאצל מאלו הרוחניות וסכרת המשיאין ובעלי הדתות, ורעתם בזה לפי שמוה הצד הורגלו בעלי הדתות ר"ל כלל ההמון העולם לקיום מה שקימוהו הנימוסים.

ת. פסוקי - ענין

המאמר בבעלי הנימוסים והם אנשי הצבא והבטח והכלדיים וכל האחרים אשר היו קודם המבול, הרעת המפורסם אצל כלם היא שכחות הכוכבים הם פועלים בנו והם המנהיגים אותנו לרוב פעולתם בכל הנמצאות אשר בעולם השפל ושמהם התמדת קיומנו ושהם הסבה בו ושהם סבת העדרנו והפסדנו, וזה אמת אין בו ספק שהדבר כן, מלבד מי שתלוייהו השגחה אלהית הופכת אותם הפעלות והיא פעולה יותר חזקה במשגחת בו. ואם הכוכב הוא מחייב לבא עלינו תחזיק פעולתו ואלה הם כדמות מרע"ה ואליהו ולפיכך היו העמים הנזכרים עובדים הכוכבים וכחותם ומגדילים ומאדירים אותם ומשתחיים להם ביום אשר היה מושל אותו כוכב וקוראים אותם בשמותם ויקריבו להם קרבנות* ויזכחו להם ויבחיס ויקטירו להם ההקטרות הנאותם להם כפי עת היותם בכל מזל ומזל ויורידו כחותם, והצאבה***) היו מכינים להם הכנות אחרות והיו בונים

°) מוכא בפירש הראב"ע פ' נח בשם ספר העצמים ועיין בראשית מ"ט.

°°) כת עובדי אלילים קודם המבול כדכתב הרב בראש המאמר ולא כמו שחשב הכוזרי בסאמר שני שהם עם מיוחד.

האופן הרביעי והוא השפל והשח במעלתו והוא שיתחדש באויר מכח רוחניות אלו הכוכבים רוחות אחרות שהוות בעולם ויבואו לב"ח ברוב העתים ויצמיירו לו בצורה מצורות בעלי חיים שמורה עליו הכוכב אשר ממנו גאצל הרוח ההוא, אם נאצל מנוגה יהיה כתבנית אשה, ואם היה ממאדים בצורת פרש או איש מלחמה, או כעין האש יחזור על האדם ויודיעהו בדברים שמהם אמת ומהם שקר ורוב מה שנאצל זה הרוח על ב"ח אשר נתחברו איבריו ונרכבו בתחילת היצירה על מזג אותו הכוכב ויהיה המזג שלו נוטה לסגולות זרחניות אותו הכוכב, ואלו הרוחניות הרעות נאצלות מהרוחניות הקדושים כאצילות הצל מן הגוף, ואין צריך להם לא הכנה ולא הורדה רק הוא מתדבק במי שיפגע שיהיה מטבע עצמו ומזוגו, ולפעמים יבאו לזולתו כשיוירדם ואלו הם הנקראים יסדים*) וברוב ישבשו צורת בעליהם ויבטלו איבריו ויחליאהו ויהרגהו וידבר עמו ויטעון עליו בטענות ותחנות והוא ג"כ מדבר על לשונו בעת העונה, ואמנם יהיה זה בעת התדבקו בבעלי חיים כגון זה שאמרנו כשיעשה מעשה או יפעל פועל מהדברים

(*) בספר החיים המיוחד להראב"ע כ"י בריטש מוזיאם וכעת הוא ת"י הרב הג' דר' משה גאסטער נ"י רב דק"ק ספרדים בלונדון שם דבר בעניני השדים כעין זה באריכות ועיין ברמב"ן בראשית ד' כ"ב בשם כתבי שמושי השדים דעת אחרת בזה.

ספר העצמים

יד

הראויים לעשות כרי להוריד ההורדה ההיא בין שיעשה זה
בכוונה או שלא בכוונה, אלו הם הד' פנים שמש יהיה האצילות
על הכח הדמיוני והכח השכלי מה שנאצדמאלו הרוחניות
וסברת המשיאין ובעלי הדתות, ודעתם בזה פי שמוה הצד
הורגלו בעלי הדתות ר"ל כלל ההמון העולם לים מה שקימוהו
הנימוסים.

המאמר בבעלי הנימוסים והם אנשי הצבא כוונת והכלדיים
וכל האחרים אשר היו קודם המבול, יעת המפורסם
אצל כלם היא שכחות הכוכבים הם פועלים ב זהם המנהיגים
אותנו לרוב פעולתם ככל הנמצאות אשר בעו השפל ושמהם
התמדת קיומנו ושהם הסבה בו ושהם סבת דרנו והפסדנו,
וזה אמת אין בו ספק שהדבר כן, מלבד מי תלויה השגחה
אלהית הופכת אותם הפעלות והיא פעולה יות החזקה במשגחת
בו. ואם הכוכב הוא מחייב לבא עלינו תחו פעולתו ואלה
הם כדמות. מרע"ה ואליהו ולפיכך היו העמים נזכרים עובדים
הכוכבים וכחותם ומגדילים ומאדירים אותם ושתחיים להם
ביום אשר היה מושל אותו כוכב וקוראים אותם בשמותם
ויקריבו להם קרבנות *) ויזבחו להם זבחה ויקטירו להם

פי עת היותם בכל ומזל ויורידו

להם הכנות ורות והיו בונים

ספר העים ועיין בראשית

כ"א אש המאמר ולא

האם הדבוקי והוא השפל והשח במעלתו והוא
 שיהיה כלי מכת רוחניות אלו הנוכבים רוחות אחרות
 שיהיה בעין ויבוא לב"ה ברוב העתים ויצטיירו לו
 מצות בעלי היום שמורה עליו הנוכב אשר מסנו
 ידיו ואם נאצל מנוה יהיה בתבנית אשה, ואם היה
 אדם בעל פנים או איש מלחמה, או בעין האש יחזור על
 ידיו בדברים שמהם אמת ומהם שקר ורוב מה
 שיהיה עליו יהיה ב"ה אשה נתחברו איבריו ונרכבו בתחילת
 ימיו עליו הנוכב ויהיה המוג שלו נוטה לסגולות
 ואלו הרוחניות הרעות נאצלות מהרוחניות
 מן הגוף, ואין צריך להם לא הבנה
 כמי שיפגע שיהיה מטבע עצמו
 כשיוולתו כשיוורדם ואלו הם הנקראים
 בעליהם ויכטלו איבריו ויחליאאו
 בעיניו עליו בטענות ותחנות והוא נ"כ מדבר
 והוא יהיה זה בעת התדבקו בבעלי
 מעשה או יפעל פועל מהדברים

הוא ת"ו
 יניני

ד
 ב
 ית
 הא
 זמתי
 להיו
 דעת א
 חוקה ו
 במה ש
 שנכתפו
 על ה
 ועוד

הוא עין כס
 יב

האופן השלישי הוא למטה מזה במעלה ואף כי תוכן המעשה אחר והוא הורדת בחניות הככבים, וזה כי יעבור המוכר את הכוכב המושל על מצב ידוע ולבש מלבושים שהם מחלקו ושיאכל מאכלים שהם מחלקו ושיביט ויכוין אליו בהיותו בנקודת גבו והוא באמצע השמים חק מאיר באור עצמו ולא יחחוך אותו (נ"א ולא יעבב עליו) אור כוכב אחר ויקטיר בקטרת אשר מחלקו ויקראתו בקריאות הנאותים לפעולותיו כמו שיקרא לשמש שהוא המאיר והמושל גדול המעלה והדומה לזה, ולמאדים שהוא הנכבד הנוצה המשרד המטהר והדומה לזה, וירבה התחנה אליו והכונה ויראה בעינו הרוחני הוא עצמו בצורה תארית וישאלהו וידבר עמו הרוחני ההוא בקול שיהיה במבטא שיבין ממנו רמזים והערות ישתכל בהם וישגי מבוקשו ולפעמים תכין לו מתנות רבות ותורנו על מקומות שבהם מטמונות, ואלו הרוחניות כולם יארע בהם בעת הורדתם מבלי דעת והכנה אימה חשבה ומות ותדרמה ושנוי צורה או חרשות או עורון או אלמות או בטול איברים ולפעמים שרפה כמו שיקרה מאבני אלגביש השורפים וזה כשיהיה מטבע החום וקפאון כשיהיה מטבע הקור.

אשר הם ג"כ השכלים והכחות השמימים אשר הם מדרגה תחת מדרגה כמלך ושופט ומה שתחתיו מהשומרים ומה שתחת השומרים ההם מהשומרים והשמשים הנשמעים אליהם והעושים מצותם כי כאשר יגבר על הרוחניים כח ההורדה ירדו למטה לעשות ולמלאות מה שיבוקש מהם ויהרגו המורידים אותם כשלא יהיו בקיאים ויודעים לעשות ההורדה הרוחנית בכל מה שיאת לה מהמקומות וההקטרות והקרבות והמלכודים והמאכלים והמאמרים וזה והדומה לו ר"ל מי שהשיג מעלתו הוא דרכו עמו כאילו מדבר עמו בקול ישמע לו מבלי מבטא יבין ממנו רמזים כנגד הענינים הדורש ממנו והוראות כנגד הדברים אשר בקש ויעצוהו עצות שיצא בהם ממבוכתו ועניו וצרתו ותזכירהו ותעוררהו לענינים עמוקים יפרשם הוא בהקיץ ויערים ויחקור האיך יוכל להשיגם וקיומם לו וזה ג"כ בהכנות והומנות גשמיים ומחשביים עם מה שזכרנו מן ההקטרות והמקום הראוי לו ויוכל להיות שלא ימצא לו עניין ולא אפשרות בכל אלו הנמצאים לטרדת דעת או מחשבה או מקרה יארה לו באמצע וישאר נבוך במבוכה חזקה ואח"כ יחזור *) פעם אחרת להורידו ויתנפל ויתחנן לפניו במה שנסתפק לו ונסתתר הן שיקבל וישמע לו ויתר ספקותיו שנסתפקו לו או לאו, וכבר אירע בזה לאדון הנביאים במריבת העם על המים וכבר רמותי זה בפסוק ודברתם אל הסלע זולתו, ועוד נבאר זה כביאר רחב כשנדבר בנימוסים בעז"ה.

(*) עיין בספרא דצניעותא עם פי' הגר"א ושם בהקדמה להגאון ר' חיים ז"ל. ובמדרש תלפיות ענף בשוף בשם אגרת גלינוס ובחיי.

יבין בשום פנים, ולא בשום סבה בעולם וזה הרוחני הוא העליון במעלה שבכל הרוחנים והוא שכל הפועל אשר קראוהו שכינה ובו ישיג המורידו הבורא יתברך והוא ילמדהו בעת התבודדותו*) ובהיותו ישן ברמזים שיש לו בתשובות על שאלותיו ששאל ממנו והוא יפרשם ויסדרם בהקיץ בסדר והתיקון המיוחד בלשון אנשי דורו ובמשלם והמלות הנהוגות והמשתמשות באותו לשון והמנהג הנהוג בו ולא יכטא בו במעלה העליונה מן הנאצלים מהרוחני הזה והם הנביאים, ויש נביא שנאצל עליו בהקיץ מבלי שיחליטהו או יתיש כחו א ירדם ואם לא יהיה בקי וידע בהורדתו ובעבודתו וקרבתו יתרגהו, ולא נמצא אחד מהנביאים שלם בזה השלמות וזאת מרע"ת ועל כן נאמרו בו***) שהיה מהנבא באספקלריא הטאירה והנביאים האחרים באספקלריא שאינה מאירה וטעם זה שהוא היה נאצל עליו בהקיץ למעוט עסקו בדברים החושיים והאחרים לא היו כמוהו כי היו מתעסקים בעניני העולם, נלוה לזה שלא היו מעותרים ומוזמנים כמוהו ולפיכך לא היה נאצל עליהם זה השכל בכל עת ולא על הצורה שהיה נאצל על מרע"ת רק בחלום או במראות מבהילות ומפחדות, וכבר אמ' בשם ארסטו שאמר דבר שזהו נסחו.

אטנם השמות האלהיות שהם הכחות ההות מכח שמותיו

*) זה טובא בפירש הראב"ע ס' בשלה בשם ספר העצמים וז"ל שהמעלה העליונה שבכל הרוחנים הוא מעלת שכל הפועל והוא הנקרא שכינה ובו ישיג הנביא והמשיג יה' בעת התבודד אליו וכו' עכ"ל.

**) יבמות מ"ט ע"ב, סוכה מ"ה ע"ב.

הבחות הנפשיות והיא הנבואה והזומה לה, אמנם מה שהושפע מעולם העליון על אלו הבחות היא על ר' פנים.

האופן הראשון בהשגה שכלית מבלתי הצטרף באחד החושים אלא לזכור השם המושג המורה על אמיתות פועל מהפעולות הבורא יתברך ויפעל ויעשה מעשים ותעשה בו פעולות ומעשים ויתפעלו לרוב כח ה' ומהירות פעולתו וממשלתו בכל הבחות והטבעים ואלו הם עניני השמות שהם עתה אצל החמון בהפך האמת ורחוק ממנו.

האופן השני הוא אצילות כח שנאצל מעולם העליון ר"ל מהשכלים הנפרדים על הכח השכלי עד שיתעצם בעצמותם ויצטייר בצורתם ר"ל צורת השכל וישוב שכלי בתכלית מה שכחו לשוב ולהיות משיג ומשער ומרגיש ומבין הדברים העתידיים ולדמות המעשים במבחר הדמיון והוך והשלם מלטעות כל מה שיוכל להיות ובזאת ההשגה יקנה מעלות המדות והמעלות השכליות בפועל כי יוסיף באיש בעצלות הנאצל עליו דעת ומעלות המדות יותר מאשר עותר והוכן אליו קודם או מאשר הוכן אליו בטבעו בתחלת יצירתו כי לא יוכל להיות לבוא האצילות ההוא אלא למי שהוכן ונודמן לו בתחילת יצירתו*) מוג נכון לקבל אותו הכח ולהוציאו לפועל בהתבוננו והתעדר לכך וישלח בנפשו ענינים יתעורר ויבין בהם ענינים רבים מה שאין ביכולת אדם זולתו לדעתם ולא שיתבונן מהם מה שהוא

(*) ס"א הויתו.

ועל כן הרבה שלמה להוהיר בספר קהלת בעניין היראה לפי שאין לנו דעת במה נדע שהוא נורא באמרו את האלקים ירא, וכן ירא אלקים יצא את כולם, ועל כן נקרא נורא* כמו שלפי הפעולות האחרות הבאות מאתו נקרא קנא ונוקם ונבור ושרי ועליין וממית ומחיה כמו שזה האש והוא שמה נקראה המבשלת והשורפת והמתכת והמקפיות והיא אחת, ואם שום נביא מהנביאים או מהחכמים הקדומים השיג ענין מענינו וציירו וירע האיך נאצל אלינו ממנו ועל איזה צד נדע אמתתו זה השאיל לו שם בינו לבין עצמו מעיד ומורה על אותו הענין, מהם מטטרון יה אבתיאל או וולתם משמותיו ית' והיו קוראים אותו באותו שם באותו הענין וזולתו ולו כח יבטל כל הכחות וזה הענין המכונה בו שם המפורש אחד מאלו השמות המיוחדים לפעולותיו יתברך וזה השם כמו שנאמר הנזכר על הנגלים יהתנגלו ר"ל בעת שיאצל מהשפלים על הנגלים יקיפו הקפתם הטבעית ועל הנבעות והתקלקלו. יתברך ויתעלה אל אעמר אנמר בערבי ר"ל המיושב יתהפך לתהום כמו שאמרו על ארץ מצרים שהיתה שם ים, ובאחד משמותיו היה משתמש אליהו ע"ה לכד והוא מסרו לאלישע לפי שהיה ראוי שימסור לו, ולכן מתו הנערים המתקלסים בו לרוב חרוד פעולת השם ברוך הוא והוא אור' ויקללם בשם אלקיו וכו' בשכמל"ו.

המאמר במה שנאצל ונשפע מאלו הכחות השכליות על

(*) ליראה את השם הנכבד והנורא, דברים כ"ח.

הוא נוהר ונשמר ממנה שלא יגע בה כדי שלא ישרף לפי שהיא ידועה אצלו באמת והנער בעודנו קטן ואין לו שכל ימרה לגעת בה ולא יירא ממנה לפי שאינה ידועה אצלו.

הגוים מעיקרא היו מלות של לשה"ק ונפלו בתוך שבעים לשונות כשנתבלבלו הלשונות בדור הפלגה, והתשבו בהקדמתו שלשן יון שנמצא ברו"ל על הרוב איני הלשון שמדברים בו המון עם מהיונים אך מלשון המדוקדק שיש להם שבו נכתבו ספריהם, וכן הדבר בלשון ערב, שהלשון ההמוני אינו הלשון שנכתבו בו ספריהם והוא לשון מדוקדק מאד ובו כתב הרמב"ם כל ספריו חוץ מהיד החזקה. ועיין היטב „בספר הכרית" חלק א' פרק ט"ו, ואין להאריך בענין הנכבד הזה כי נורא הוא ומי יכולנו ומה שנגלה לי כתבתי.

ולפי זה היה נראה לי שבזמן הזה ראוי לומר כר"י אני והוא הושיעה נא, או שהכוונה שמתחילה היו יודעים שם הוי"ה קריאתו וכתובתו ופירושו כראוי ומשרבו הפרוצין אמרו במקום אנא ה' „אני והוא" שהם משמות השי"ת וכעין זה אמרו כראשונה היה אמרו בקול גבוה משרבו הפרוצין אמרו בקול נמוך, יומא פ"ג ירושלמי.

אבל לפי זה קשה לי מדוע לא אמר ר"י ג"ב אני והו הצליחה נא, ועיין בנדרים ד' י' א' כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה תקינו רבנן כיגויין לקרבן ואפשר שמתחילה היו יודעין ה' הוי"ה להוציא מפיו כראוי לכך אמר ר"י שתקינו רבנן בזמן הקודם כיגויין לשם המפורש דהיינו אני והוא כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה דהיינו שמא יטעה שיאמר ה' ולא יאמר הושיעה נא כמו שאנו אומרים אדני במקום ה' יע"ש ברא"ש. והא דלא־תני במשנה ג"ב אני והו הצליחה נא כר"י, זה פשוט נראה לי שהמשנה לא צריך להודיע רק מה שאמר ר"י החידוש ולא צריך לשנות מה שאמרו ג"ב אני והו הצליחה נא שזה ודאי אמרו כמו שמפורש בת"ק שבוה אין נ"מ ולא צריך לשנות וזה אמת ויציב.

משיגי המלכות הקרושה לפי שכל המשיג ממנו יותר יארע לו יותר יראה ורתת כאש אשר יראה האדם שהוא נשלם בשכלו הצליחה נא, ואמר שתי פעמים הושיעה נא, וראיתי בפירוש הר"ה בסחור וז"ל שכיוון ר"י אל שני השמות הקדושים אדני והו"י ב"ה ובלשון גוסריקין הזכירו ר"י אל"ף נו"ן יו"ד מהשם הראשון ה"ה ויו" מהשם השני ולדעת ר"י לא אמרו בהקפתם אנא ה' הושיעה נא, אבל אמרו אנא אני והו' הושיעה נא כצירוף שני השמות יחד כנ"ל לפי שיטתו זכו' עכ"ל.

ולא נראה לי כלל במחב"ת ששם אדני לא נזכר כלל באנא ה' שצריך לזה ר"י לומר בלשון גוסריקין וגם לא נזכר במשנה אנא אני והו' ועוד לפי הירושלמי הנ"ל שכינו מתניתא אני והוא כאלף אין פירוש ר"ה בכונה.

הרמב"ם בפירוש המשניות שם כסוכה שאנ"י והו"א משמות השו"ת כך אמרו המפרשים לגמרא, ואני אומר שהוא קורא זרמנו למה שאומר ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בה בשמירת ישראל וישיעתם, זכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו. ומקצה הגאונים אמרו שהוא רוצה בו כי שאני והוא כצרה הושיעה נא, וזה על דרך הפשט והוא אמר יהעלה עמו אנכי בצרה עכ"ל. ולפי זה נראה לי כן שת"ק ור"י לא פליגו שהת"ק מיירא בזמן סקדש ראשון שישראל היו על מכונם ולא היו בצרה ולכך לא שינו ואמרו בלשון שאמר דוד, ור"י מיירא בזמן בית שני או בזמן מאוחר לכך שינו דאמרו אני והוא, לפי פירש הרמב"ם כמיכול שאני והוא בצרה ולכך לא אמר הצליחה נא,

ואל תתמה על הראב"ע שכתב שאני והוא, הוא לישון יון שכעל ספר אמרי בינה כתב כל תיבות שהזכירו חו"ל בלשון יון או באחד מלשונות

כאלו הם גבורה ופעולות כאלו הם קנאה ופעולות נוראים במאד
 מאד כמו שזה הנרמזו אליו הוא נורא מאד מאד וב"ש אצל
 ועיין בעירובין שפרח למעלה מעשרה ע"י שם, וזה כפירש"י שם בקידושין
 דידעו היטב קריאתו וכתבתו ופירושו,

וזה פירוש הוגה דהיינו שיודע פירושו והוגה בו, ע"כ רחב"ת גזר
 עליו שריפה משום שהגה את השם בפרהסייה ועיין תו"ס ע"ז י"ח א' ד"ה
 הוגה, וזה עיקר האיסור אבל להוציא השם הוי"ה כפי פשוטו לפי
 הבנתנו וכפי שכתבתי למעלה נראה לי שאין בזה איסור ולא על זה כיווננו
 חו"ל, ובכל זאת אנו מחמירים שלא להוציא השם אפילו כפשוטו משום
 קדושת השם המיוחד לנו,

וביזמא ל"ה א' בן קמצר לא רצה ללמוד על מעשה הכתב וע"ש
 בגמרא ובספרי שו"ת לבני מנשה סימן כ"ו, ולדעתי נראה שבן קמצר
 הוא היה האחרון שידע את השם הוי"ה קריאתו וכתבתו ופירושו כראוי
 וזמנו נשתכחה עד היום הזה,

ולכן אמרו וכולהון מצאו מתלא לדבריהן חוץ מכן קמצר לפי שלא
 דמי להני דהשיב במשגה שלא צריך זאת רק בזמן המקדש אבל שם
 המפורש היה צריך לו למסור בהצנע ליחידי סגולה אשר עד היום צריך
 לידע היטב בתפלתינו ובתחנונו,

וראיתי כבר מי שכתב, שלפכך היום תפלתנו לא תתקבל כראוי וכנכון
 וזה סיבת אריכות הגלות המר הזה לפי שאין אנו יודעין השם הוי"ה
 כראוי לפי פירש רש"י לעיל,

ועתה לפי הקדמה זו אתחיל לפרש פירוש המשנה וכות אנו נוכל
 לידע פירוש הרב המחבר,

הנה בדברי ר"י יש לדקדק תחילה מדוע שינה לשון המקרא דכתיב
 בספר תחילים תחת אנא ה' אני והו', וג"כ מדוע לא אמר אני והו'

ואח"כ שבחתי מאמר זה הפילסוף, שממנו יבאו פעולות שיש לנו בהם רחמנות ופעולות שיש בהם חכמה גדולה ופעולות לנו בלשוננו ניתן למורשה הוא משום שה' בעצמו פירשוהו, אהיה אשר אהיה" והוא מן ירש היה והוא מורה על עצם השי"ת שהוא היה הוה ויהיה ומתייב המציאות בלי הצטרפות לשום דבר, וכן דעת הרמב"ם במורה בפס"א מח"א, ורק בלשון עבר תורה המלה הזאת מציאות והויה, ומהקבלה שהוא הלשון אשר דבר בה השי"ת עם אדם וחיה, ובה דברו שניהם, כאשר יורה על זה הגור אדם מאדמה ואשה מאיש וחיה מחי וקין מקיני ושת מישת ונה מינחמנו, ושהיא היתה לשון עבר ובעבורה נקראת עברית, וכן דעת הכוזרי במאמר שני, ולכד זאת נקראת לשון הקודש לפי שבלשון זה לא נמצא בשום מקום עצם על דבר מגונה ומאוס רק בבנוי והסתר, ובירושלמי שבת פ"א מעלה גדולה מי שמדבר בלשון הקודש.

ובקדושין ע"א ע"ב: זה שמו לעולם וזה זכרי לדור דור, אמר הקב"ה לא בשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א יהו"ה ונקרא אני באל"ף דל"ת אדני, ופירש רש"י בפסחים נ' ע"א שני שמות למדו שם הבתיבה ושם הקרואה, ומזה אנו בוחנים כי איננו מהראוי כלל הגות את השם הנעלה בן ד' אותיות ככתבו, וכן נוהגים רוב העולם שהאומה הקדושה הישראלית הן באזיא ואפריקא, והן באיראפא ואינם קוראים בפירוש אותיות של השם המיוחד ככתבו.

ובקידושין ע"א א' בראשונה שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לת'מידיהן פעם אחת בשבוע ופרש"י קריאתו וכתובתו ופירושו, ושם ברש"י שם בן שתיים עשרה ובן ארבעים ושתיים לא פירשו.

ובירושלמי יומא פ"ג שמואל הוה עבר שמע פרסיא מקלל לבריה ביה ומית וכו', וברש"י שמות הלהרגני אתה אומר שהרגו בשם המפורש וכן בהרכה מקומות כש"ס מצינו שכשם המפורש עשו דברים נפלאים

הם מושאלים וישתפוהו בכל לשון מהפעולות המורגשות אלא שיתחברו ויוציאו המלות המושכולת.

וכבר הגיד לי הגמון אחד מגדולי ההגמונים והוא פילסוף יודע באמתות העניינים שבלשון הלאמיני והיוני יתארוהו בהוא*) ואחר שמעי זה מזה הפילסוף עיינתי והבנתי תקונם ע"ה אומרים בהושענות אני והוא**) הושענא. וחקרתי על זה הענין ומצאתי שהם אומרים שוהוא הוא שם המפורש.

(*) וכן כתוב בספר החיים המיוחס להראב"ע כ"י בריטש מוזיאם שהעתיקתי בעד ידידי הרב הגדול החכם הכולל ד"ר משה גאסמער נ"ר אב"ד דק"ק ספרדים בלונדון. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוכה כו"ה ע"א שאנ"י והו"א משמות השי"ת בשם המפורשים לגמרא, ואולי מה שכתב בישיעה מ"ב אני ה' הוא שמי, הכוונה שאני ה' והוא שמי, ועיקר השמות הם לשון הקודש ונפלו בתוך לשון יון בשנתבלבלו הלשונות בדור הפלגה כן כתב בעל ספר אמרי בינה על לשונות יון שהוזכרו בחז"ל וכמו בן נ"ל בתנו"ך וכן כתב הספר החיים הנ"ל שאנכי לשון מצרי הוא ג'ב עיקר המילה לשון הקודש כנ"ל.

(**) סוכה ד' מ"ה ע"א : בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר : אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא, ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא, אני והו הושיעה נא וכו'. ובירושלמי כיני מתניתא אני והוא הושיעה נא, אני והוא הושיעה נא וכו'.

בענין שם הו"ה כבר כתבתי בספרי „אלפי מנשה" הנלוה לס' פשטים ופרושים לר' יעקב מוויגא פרשה קרח כישו"ת ושם באריכות, ועתה לענינינו אעתיק איזה דברים הנאותים כאן. השם הו"ה הוא דק אחזות לשוננו הקדושה ע"ש מלת היה ויורה על קיום המציאות ורק

המאמר באלוה ית', הסבה הראשונה איננה גוף ולא כח
בגוף והוא אחד ואינו ר"ל שהוא אחד במנין לא שהוא אינו דבר
זולת עצמו והוא הוא עצמו ושאינו מקיף אותו מקום זה נקל
בעין השכל ומה שאמ' שהוא מטבע השכל הנפרד שלא יקיף
אותו מקום והרי עם קלות זאת ההשגה בעין השכל הוא כבד
ברמיון לפי שאינו נופל בכח הרמיון דבר עד שימשך עמו
בשכל מקום בזה הענין המושג, וא"ת שזה העצם הוא דבר
מה לא נמלט מחטוא בלשונינו, וא"ת הוא העילה הראשונה
כמו שקוראין אותו ג"כ לא נמלט בזה מהחטא מכל וכל, וא"ת
עילת העילות זה ג"כ שם נסתר סתום וחתום, וא"ת ענין מה זהו
אצלי יותר קרוב שנקראנו ענין האציל אורים ושכלים נאצל
מהם ג"כ אורים ושכלים אחרים, ומאותם השכלים כחות
זמאותם הכחות נפשות וגלגלים ומהגלגלים יסודות ומהיסודות
צמחים וכל כ"ח והמתכות, ועל זה העניין הנאמ' תימצאם כלם
נאצלים ונמצאים ממנו נורה חכמתו להמצאותם כי הדבר בזה
העניין יקצר בכל לשון אלא שבלשון לעז ברחו מלתארו בנמצא
ואסרו במקום זאת המלה אישו וזאת המלה בלשונם ר"ל הוא
זהנה זה טוב, ואולי שבלשונית אחרים ימצא בהם תואר יותר
פשוט מזה אך לא תקוה שימצא לשון בעולם שיתואר בו ה'
ית' בתואר הפשוט מבלי הרכבה בלל, אלא שיהיה בו שותפות
או רמיון או הפעלות הלילה לאל ית' מזה, וזה לפי שהמילות

משם הויה ב"ה ג"כ ידעו זה מהכמי ישראל, ולא בנקל עלה להם הלמוד הזה, שנים מכות גדולות השינו עד שנעשו מלומדים וידעו זה. ולפי דעה ר"ע השינו שלש מאות מכות עד שידעו זה, ובתורה נכתב גי פעמים וידעו מארים כי אני הויה, כי אהר קריעת ים סוף נודע למארים הנשארים כי יש בורא ומנהיג לעולם והוא המהוה וחדון לכל ישראל עמו, והיונים למדו ממארים. והנה מה ששבח דברי ההגמון הפילוסוף הזה עיין באבן עזרא פ' בשלח על פסוק ויסע מלאך וכו' ויבא וכו' ויע, מביא בשם ספר רזיאל שם ע"ב ולדעתו שם המפורש במספר ע"ב, והשם הראשון שבע"ב שמות הוא ו הו. והנה בע"ב שמות הללו יש שמות להרבה פעולה לחכמה ולהסד ולגבורה ולרחמים, וההגמון הזה ראה את ספר רזיאל ואולי מההגמון הזה נודע גם לאבן העזרא הספר רזיאל אשר להרמב"ם ז"ל לא נודע הספר הזה, ואין פה המקום להאריך בזה.

המאמר בהגלגלים נראה שלא נשלם כי מעט מן המעט נכתב דברים קטנים שאינו יאות להכמתו הגדולה בזה ולכן נראה שלא נשלם המאמר מה שראה לבאר בזה ולרמז איזה ענין כמו הרמב"ם שראה לבאר ולרמז איזה ענין במעשה מרכבה בחלוקה הגלגלים במורה חלק ב' וגי.

ואומר אני לכ"ה הודה וגם ברכה על עמלו בזה להוציא פנינים מהכמינו הקודמים שלא ילכו ה"ו לאיבוד והמיד כ"ה עומל בזה, ואקוה אשר נדיבי עמינו יכירו ויוקירו עמלו בזה להביא הפנינים הללו דין ספריהם דברי המצרכו בכ"ט וברכה.

אברהם אבא במוהר"ר יעקב זללה"ה ווערנער הרב דק"ק מהזיקי הדת בלונדון בירת מלכות אנגלנד.

הסכמת הרב הגאון החכם הבולל הרב ר' אברהם
אבא ווערנער שרייב"א רב דק"ק בני רופ"פ בלונדון.
לונדון ערב ר"ח אלול תרס"א לפ"ק.

שום לכבוד ידידי הרב הגי' חוקר ודורש אהר גדולינו מקדש מוהרי"ד

מנשה גראסבערג נ"י.

מה שצ"ה הרבה לי ספר העלמים שמלא בצריטיש מוזעאס ורואה להדפיסו,
ובאל כהר דעתי אם יש לסמוך על זה שהוא מאגן העזרא.

הנה נראה וגם נכר שהוא מאגן עזרא, כי דעת האגן עזרא המהפכט
צפירובו על תנ"ך מרחק בכל המאמרים בספר העלמים הזה ובפרט בהמאמר
„כמה שגאלי" בסוף הופן ב' הביא כמה שרמז מפסוק ודברתם אל הסלע,
יהיא מלא גם צפירובו למי שמגן דבריו ורמיזותיו. יש הרבה לדבר ע"ז הספר
כי הוא אינו מסודר כנכון ולריך היקן כמה מקומות, מעט פילוסופיא בי
הכל נקיה היא, וגמך בפילוסופיא אחר המשאים ולא אחר המדברים, והרמב"ם
ז"ל צמורה כתב על חכמי היהודים באנדילוסיא אשר הם נמשכו בפילוסופיא
אחר כה המדברים, ומבלש גם רסיג ורבינו צחי דיון בעל חובה"ל וגם
בעל הבזר, והרמב"ם כתב כי הפילוסופיא המדברים איננה נכונה לפי השכל
הבריא וההכפי וכן הוא האמת.

ונראה אשר אגן העזרא ז"ל לא גמך אחר אשר חכמי אנדילוסואה
וגם הוא כיון להאמה בהרמב"ם ז"ל, עוד זאת אשר כמה שהביא דברי הנמוך
פילוסוף אהר שבלשון הלאטיני והיוני יהארהו ב ה ו א, הוא בלתי ספק אשר
למדו זה מהחמי היהודים. וכן מה שמלא בספרים אשר המאמרים ידעו

B
759
I25354

ספר העצמים

על ענייני הטבע והאדם ומה שאחר הטבע ועל מהות הנבואה
ותכונת הגלגלים

מרבנו ר' אברהם ן' עזרא הספרדי

נעתק מכתב יד ישן אשר בבריטיש מוזעאום ובתוסף הערות
מאת המעתיק, ונלוה אליו שני מכתבים מהשר

דון יצחק אברבנאל לר' יחיאל ורם מפיסא

עם הערת המעתיק על דבר ענין ישוב ארץ ישראל.

ועוד איזה

שאלות ותשובות ופסקי הלכות

נעתקו מכתב יד הראשונים הנמצאים בבריטיש מוזעאום

כולם נעתקו על ידי

ר' מנשה גראסבערג מטרעסטינא.

— מחבר ספרי: —

אלפי מנשה, גבול מנשה, דגל מנשה, מטה מנשה, שאלות

ותשובות שבט מנשה וראש מנשה, שו"ת לבני מנשה, חבל

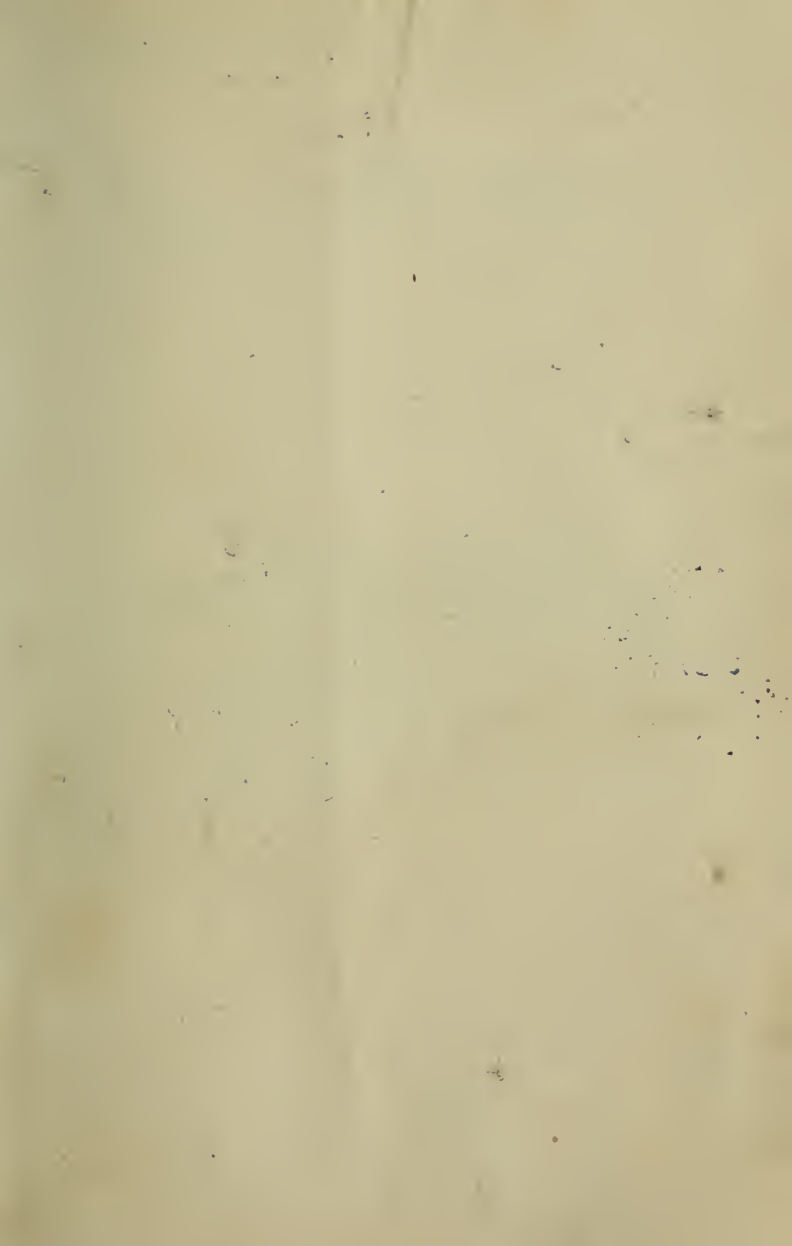
מנשה, חצי מנשה, והנהות על ספר ההשלמה ועל ספר

רפואות הרמב"ם ועל ספר הלכות ארץ ישראל.

לונדון—תרס"א.

ברסו נ ר' אליהו זאב ראבבינאוויטש, 48 קאמארשעל סטריט.

~~S. VIII 49.~~ de 5 1941
B Ibn Ezra, Abraham ben Meir
759 Sefer ha-'atsamim
I253S4

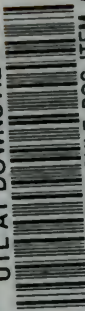
PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 07 04 03 007 3